

Навіны

Беларускага Народнага Фронту

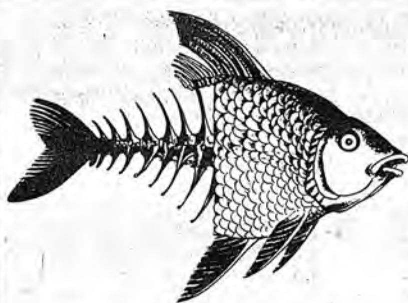
«АДРАДЖЭНЬНЕ»

4'1991

Выдаецца са сьнежня 1988 г. Кошт 59 кап.



с.7 БНФ зарэгістраваны



с.5 Польшча: што адбылося?



с.6 Вільгельм КУБЭ – справядлівы ў Садоме?

с.8 Арышт В.Сядова: новыя падрабязнасьці



Малюнак Мікалая Чаркасава

ІНТЭРВІЮ

Аляксандар ЛУКАШЭНКА:

Камуністычная ідэялёгія ня мае пэрспэктывы

Заява народнага дэпутата Аляксандра Лукашэнкі аб утварэньні фракцыі «Камуністы Беларусі за дэмакратыю» сталася новым чыньнікам у палітычным жыцьці Рэспублікі. Лідэр новай фракцыі А.Лукашэнка адказаў на пытаньні нашай газэты

«Навіны»: Сп. Лукашэнка, што стала прычынаю ўзьнікненьня парлямэнцкае фракцыі «Камуністы Беларусі за дэмакратыю»?

А. Лукашэнка: Найперш трэба мець на ўвазе, што гэта група цэнтрысцкага характару. Думка пра яе стварэньне ўзьнікла яшчэ на мінулай сэсіі ВС. Ужо тады аформіўся невялікі цэнтрысцкі блёк. Аднак да апошняга моманту мы спадзяваліся на мажлівасьць кансалідацыі й вагаліся адносна афіцыйнае заявы аб утварэньні фракцыі. Але ў сувязі з узмацненьнем крытыкі кампартыі, паводле якой усе камуністы былі прычасаныя пад адзін грэбень і выглядалі як злачынцы, мы вырашылі адмежавацца ад тых, хто заслугоўвае гэтых папрокаў, а менавіта, ад ЦК КПБ і асабліва ад ягоных лідэраў.

Другой прычынаю стала пагроза аднаўленьня дыктатуры ЦК КПБ, якая ўзьнікла на гэтай сэсіі ВС у сувязі са зьместам унесеных на яе разгляд законапраектаў, у прыватнасьці, законапраектаў пра ўвядзеньне інстытуту прэзідэнцтва, пра надзвычыйнае становішча й пераразьмеркаваньне паўнамоцтваў вышэйшых органаў выканаўчае ўлады, а таксама патрабаваньнем надзвычайных паўнамоцтваў для Саўміну.

(Працяг на стар.3)



УЛАДА

Прамова Старшыні беларускага ўраду 20 чэрвеня ў ВС БССР – адна з загадак беларускае палітыкі. Прэм'ер-камуніст, у камуністычным Вярхоўным савеце загаварыў амаль фармулёўкамі з праграмы БНФ.

Бунт рэспублік



Падобна, частка беларускае кампартыі вырашыла асьцярожна, але цьвёрда пачаць сваю гульню, стаць «сувэрэн-камуністамі». Прамова Вячаслава Кебіча робіцца больш зразумелай пры параўнаньні яе з рэзкім выступам Прэзідэнта Казахстану Н.Назарбаева, у якім той выказаўся супраць палітыкі В.Паўлава і прапанаваў правесьці сустрэчу кіраўнікоў рэспублік.

Бунт рэспублік, выкліканы працэсамі сувэрэнізацыі й палітыкаю Цэнтру, дае В. Кебічу пэўную гарантыю бясьпекі; яго прамова выглядае як частка ўзгодненае акцыі. Гэтаю прамоваю В.Кебіч умацоўвае свае палітычныя пазіцыі й на Беларусі. Далейшае разьвіцьцё падзеяў павінна акрэсліць палітычны сэнс дэмаршу Старшыні Саўміну БССР.

Дарэчы, тое, што прамову Старшыні ўраду не надрукавала ніводная беларуская газэта – таксама загадка беларускае палітыкі.

Паважаныя народныя дэпутаты! Мой выступ будзе не па тэме, якую вы зараз павінны разглядаць. Але адбылася пэўная падзея, пра якую я вам мушу далажыць.

17 чэрвеня ў друку была апубліківаная Пастанова габінэту міністраў СССР «Аб арганізацыйных мерах па распрацоўцы вытворчых праграмаў сацыяльна-эканамічнага разьвіцьця прадпрыемстваў, рэгіёнаў, рэспублікаў і Саюзу ССР на 1992 год ва ўмовах фармаваньня рынкавых дачыненьняў».

Я мяркую, што большасьць з вас пазнаёмілася з гэтай Пастановаю й зьвярнула ўвагу на тое, што за гэтай чыста рабочай назваю дакумэнта стаяць пытаньні кардынальнага парадку, якія ў многім накіраваныя на тое, каб узяць у сапраўдныя эканамічныя абцугі рэспублікі ў інтарэсах цэнтральных органаў кіраваньня. А што датычыцца Беларусі, дык гэта раўназначна эканамічнаму расстрэлу нашае Рэспублікі.

У сувязі з гэтым я хачу перад усім заявіць наступнае. У Пастанове робіцца спасылка на тое, што вызначаныя ў ёй меры адпавядаюць праграме сумесных дзеяньняў габінэту міністраў і ўрадаў сувэрэнных рэспублік па вывадзе эканомікі краіны з крызісу.

Я катэгарычна абвяргаю гэта, паколькі азначаная праграма зусім ня мае тых палажэньняў, якія ўвайшлі ў Пастанову габінэту. Мала таго, прынятыя габінэтам міністраў рашэньні непасрэдна ўмешваюцца ў эканамічныя правы рэспублікаў і, скажам шчыра, носяць разбуральны характар у адносінах да нашае эканомікі й ставяць пад пагрозу зрыву выкананьне праграмы стабілізацыі, прынятай нядаўна Вярхоўным Саветам Беларускай ССР. Я меў перамовы (думаў, што, можа быць, абыйшлі Беларускую Рэспубліку) са Старшынём Саўміну РСФСР Сілаевым, Старшынём Саўміну Украіны Фокіным, Старшынём Саўміну Казахстану Карманавым. Усе яны знаходзяцца ў такім самым становішчы, як і Старшыня Савету міністраў Беларускай Рэспублікі.

Гэта першае, на што я хацеў-бы, паважаныя народныя дэпутаты, зьвярнуць вашую ўвагу.

Не гаворачы пра ўсе пункты згаданае Пастановы (а іх 20), бо для дасканалага аналізу спатрэбілася-б зашмат часу, і ўсе яны ў той ці іншай ступені супярэчаць нашым інтарэсам, хацеў-бы зьвярнуць увагу на тое, што найбольш жорстка падрывае нашыя дзеяньні па ўмацаваньні эканомікі Рэспублікі.

Выкарыстоўваючы папулісцкія прыёмы, запабягаючы непасрэдна перад прадпрыемствамі саюзнага падпарадкаваньня, у Пастанове габінэт міністраў вызначае ўзровень дзяржаўнага заказу ў апрацоўчай прамысловасьці да 50%, у здабывальных галінах – да 70% ад фактычнага ўзроўню вытворчасьці 1990 г., а ў сельскай гаспадарцы – 70% узроўню сярэднегадавых аб'ёмаў закупак за апошнія пяць год. Калі будуць узятыя апошнія пяць год, дык нас ізноў выводзяць на ранейшы ўзровень па пастаўках мяса й малака ў саюзны фонд. Пры гэтым прашу зьвярнуць увагу: забесьпячэньне рэсурсамі цераз сістэму дзяржзаказаў практычна не ўключае патрэбы Рэспублікі. І наогул сумніцельнае само паняцьце забесьпячэньня рэсурсамі цэнтралізавана нават усяго аграпрамысловага комплексу.

Гэтым самым пакідаем многія прадпрыемствы перад неабходнасьцю прамых стасункаў з пастаўшчыкамі, якія сваю пастаўку звыш аб'ёму дзяржзаказу будуць ажыцьцяўляць па дагаварных цэнах. Можна ўявіць, як гэта адаб'ецца ва ўмовах манапалізаванае вытворчасьці важнейшых рэсурсаў на спажыўцох.

Практычна за гэтым стаіць бескантрольны рост аптовых цэнаў. Асабліва гэта балюча для нас, калі мы амаль цалкам увозім паліва, мэтал, велізарную колькасьць сыравіны й перад усім воўны й бавоўны для лёгкае прамысловасьці й многае іншае.

Нас практычна сам-насам пакідаюць з нашымі патрэбамі ў збожжы, бялковых кармох, з закупкамі матар'яльна-тэхнічных рэсурсаў па імпарце.

А паглядзіце, што плянуецца саюзным габінэтам па бюджэтных пытаньнях. Гэта наогул сапраўдны фінансавы рэкет. Сутнасьць яго палягае на тым, што ўсе плацяжы, якія ў той ці іншай ступені датычацца камандных інтарэсаў Цэнтру, прадугледжваецца ўключаць непасрэдна ў сабякошт прадукцыі, абстрагуючыся гэтым самым ад канчатковых вынікаў працы непасрэдна прадпрыемстваў і арганізацыяў. Гэта значыць, будзе прыбытак альбо ня будзе прыбытку, а пералічэньні ў саюзны бюджэт і ягоныя пазабюджэтныя фонды ўсё роўна рабі.

У гэтым сэнсе чаго варты толькі адзін фэдэральны падатак, які ўводзіцца Пастановаю! Ён вызначаецца ў памеры 10% ад кошту рэалізаванае прадукцыі ці працы з аднясеньнем на сабякошт прадукцыі.

У нашых умовах гэта азначае павелічэньне плацяжоў у саюзны бюджэт супраць узроўню бягучага году больш чым у тры разы. Сёлета плата ў саюзны бюджэт 2,4 млрд рублёў, у наступным годзе – 10 млрд рублёў.

У дачыненьні да рэспублікі гэта проста рабаўніцтва. Апроч таго, уключэньне плацяжоў непасрэдна ў сабекошт прадукцыі – гэта яшчэ адзін, магутны штуршок да росту цэнаў і ня толькі аптовых, але й розьнічных, паколькі ў канчатковым выніку ўсе перамяшчэньні любое прадукцыі, у тым ліку вытворча-тэхнічнага прызначэньня з падвышанай цаною, усё роўна ўрэшце рэшт упіраюцца ў розьнічныя цэны.

І тады альбо зноў падвышай цэны на тавары, альбо шукай бюджэтныя сродкі, якіх у нас практычна няма.

А паглядзіце, чаго вартае такое рашэньне, каб сродкі, неабходныя для зьліквідаваньня наступстваў аварыі на Чарнобыльскай АЭС, выдзяляліся не прамым шляхам з саюзнага бюджэту, а фармаваліся за кошт долевых фіксаваных адлічэньняў рэспублік?! У перакладзе на простую мову гэта азначае, што нам давядзецца хадзіць з шапкаю па кругу, з працягнутай рукою й выпрошваць, як міласьціну, грошы на нашую бяду. Гэта значыць тое, чаго мы баяліся, практычна адбылося.

Пытаньне: выбачайце мне, хіба нам такі саюз патрэбны? Хіба трэба такая садружнасьць саюзных рэспублік? Безумоўна, не.

У гэтых варунках я прапаную:

Па-першае. Неадкладна прыняць пастанову Вярхоўнага Савету БССР пра перадачу пад юрысдыкцыю Рэспублікі ўсіх прадпрыемстваў і арганізацыяў, якія знаходзяцца на тэрыторыі нашае Рэспублікі. (Воплескі). Тым болей, што мне вядома, што некаторыя дэпутаты такія прапановы ўжо падрыхтавалі.

Па-другое. Я мяркую, што вы мяне падтрымаеце. Учора мною праведзеныя перамовы. Мой намесьнік тав.Лінг сёньня сустракаецца зь некаторымі прадстаўнікамі Саўмінаў ў Маскве, каб выйсьці з прапановаю да кіраўнікоў усіх рэспублікаў неадкладна сабрацца разам і напрасткі, мінаючы Цэнтар, ва ўзгодненым парадку вырашыць нашыя набалелыя пытаньні. (Воплескі).

Па-трэйцяе. Я прашу ў Вярхоўнага Савету паўнамоцтваў на тое, каб самым рашучым чынам выступіць супраць згаданае Пастановы перад габінэтам міністраў СССР, як не адпаведнай руху да эканамічнае самастойнасьці рэспублік і па сваёй сутнасьці падрываючай ідэі пагадненьня «9 плюс 1» і праекту саюзнае дамовы. Дзякую за ўвагу. (Воплескі).

P.S. Паводле цяперашняй раскладкі сілаў у вышэйшых эшалёнах улады, В.Кебіч зьяўляецца адзіным рэальным прэтэндэнтам на пасаду Прэзідэнта Рэспублікі. І хаця законапраект «Аб Прэзідэнце Беларускае ССР» накіраваны на дапрацоўку ў камісіі да наступнае сэсіі ВС, падобна, што Старшыня Саўміну ўжо зараз распачаў прэзідэнцкую кампанію. Паводле народнага дэпутата Ул.Заблоцкага на мінулым тыдні В.Кебіч прапанаваў лідэрам апазіцыі падтрымаць ягоную кандыдатуру й самім вызначыць кандыдата ў віцэ-прэзідэнты.

ПАРЛЯМЭНЦКІ АГЛЯД

Канец сэсіі

Вось і скончылася 4-я сэсія ВС БССР, дзеля якой спыняліся заводы, блякавалася чыгунка, зьбіраліся шматтысячныя мітынгі...

Пачалася сэсія на спадзе рабочых страйкаў. Сабраўшы на пачатку сэсіі беспрэцэдэнтны кворум (болей за 300 чалавек), кампартгрупа змагла зацьвердзіць свой парадак дня. Гэта была зладжаная праграма ўзмацненьня камуністычнага рэжыму, сістэма воўчых ямаў: законы пра надзвычайнае становішча, пра прэзідэнцтва, пра перараьмеркаваньне паўнамоцтваў, пра саюзную дамову й шэраг іншых. Але плаўная хада сэсіі адразу-ж сутыкнулася з сур'ёзнымі перашкодамі.

22 траўня было абвешчана, што фракцыя БНФ пераходзіць у жорсткую апазіцыю, ня ўдзельнічае ў галасаваньні па ўрадавых законапраектах і фармуе ценявы габінэт. Неўзабаве ў партгрупе зьявіліся і больш грунтоўныя прычыны для смутку. Па законе пра адкліканьне дэпутатаў апазіцыя зрабіла вытанчаную «расьцяжку»: Сяргей Антончык – адхіліць праект, Зянон Пазьняк – прыняць адразу ў другім чытаньні. Разгубленыя камуністы закон на ўсялякі выпадак адхілілі. Пасьля паседжаньня партыйцы напружана ўчытваліся ў радкі закону – штож у ім гэтак палюбілася Пазьняку?

А праект закону пра надзвычайнае становішча быў завалены бяз фокусаў і з трэскам. Хада абмеркаваньня паказала, што кіраўніцтва ЦК КПБ ужо ня ў стане кантраляваць нават сваю партыйную групу.

Саюзная дамова – адна зь нешматлікіх перамогаў партгрупы. Прычыны яе тыя-ж, што забясьпечылі на Беларусі вынікі саюзнага рэфэрэндуму. Аднак агульная сітуацыя з падпісаньнем саюзнае дамовы ў СССР настолькі складаная й зьменлівая, што залішняя гатоўнасьць і лясканьне абцасамі перад Масквою могуць прынесьці хутчэй шкоду.

Патрабаваньні страйкамаў – дэпартызацыя, дэпалітызацыя, нацыяналізацыя маёмасіці КПБ – былі адхіленыя сэсіяй. Камуністы ўтрымалі гэты свой асноўны акоп, гэтыя асновы свае ўлады. Праўда, іхнія аргумэнты наконт незаконнасьці гэтых патрабаваньняў былі пераканаўча абвергнутыя прадстаўнікамі апазіцыі. Пётра Садоўскі прывёў дакладныя спасылкі на міжнародныя прававыя акты, згодна зь якімі ні дэпартызацыя ні дэпалітызацыя дзяржаўных органаў ня лічацца парушэньнямі правоў чалавека. Але на гэты раз кнопкі зрабілі сваю справу.

У той-жа час партгрупа атрымала «ўдар пад дых» – абвясьціла пра сваё стварэньне дэпутацкая група «Камуністы Беларусі за дэмакратыю».

Наступнай сэнсацыяй, якая сьведчыць пра разьмежаваньне ў КПБ, была прамова В. Кебіча. Палітычныя працэсы на Беларусі адбываюцца пад моцным уплывам і ад прыкладу суседзяў, а паколькі ў іх разьвіцьцё ідзе даволі імкліва, то й у нас зьяўляюцца свае ельцыны, краўчукі, руцкія. Мажліва, такая хада падзеяў адахвоціла партгрупу ад рэлізацыі яе ўлюбёнае ідэі пра прэзідэнцтва. Камуністы зразумелі, што правесьці свайго стаўленіка на сэсіі ня ўдасца, а выбраны ўсім народам прэзідэнт – зусім іншая справа. У апошні дзень зь цяжкасьцю прайшоў значна схуднелы ў параўнаньні з запрапанаваным праектам закон пра перараьмеркаваньне паўнамоцтваў. З канчатковага варыянту зьніклі права ПВС абвяшчаць мараторый на страйкі й мітынгі, права СМ камандаваць Нацыянальным банкам і многія іншыя элемэнты паўзучае дыктатуры.

І ўжо пад заслону нічога не атрымаў пракурор Рэспублікі Г.Тарнаўскі. Ён хацеў дазволу ад ВС на прыцягненьне да адказнасьці за мітынг 7 лістапада З. Пазьняка, але здарыўся непрыемны для пракурора канфуз – гэтае пытаньне не стаяла ў парадку дня, а ўключаць яго дэпутаты не захацелі. Так што, гэтае мерапрыемства адкладзенае, відаць, да наступнага 7 лістапада. Такім чынам, насуперак жаданьню большасьці ВС, ня гледзячы на асобныя посьпехі кансэрватараў, сэсія сталася яшчэ адным крокам да беларускае свабоды.

Наш кар.

КРОНІКА

За вашу й нашу свабоду!

4 ліпеня ў Маскве, у Дзень Незалежнасьці Злучаных Штатаў, ля амэрыканскага пасольства адбылася дэманстрацыя, якую правяла арганізацыя «Дэмакратыя й незалежнасьць». Зь ініцыятываю гэтае акцыі да прадстаўнікоў рэспублік зьвярнуўся лідэр апазіцыі армянскага парлямэнту Паруйрэ Айрыкян. Ля пасольства ЗША быў выстаўлены пікет. Зь беларускага боку ў ім узялі ўдзел прадстаўнікі Беларускага зямляцтва ў Маскве, а таксама сябры Сойму БНФ, якія ўручылі зварот да Кангэсу ЗША, падрыхтаваны управаю Народнага Фронту. У звароце, у прыватнасьці, гаворыцца: «Захаваньне СССР неабходнае таталітарнаму рэжыму для самазахаваньня. Мусім са шкадаваньнем адзначыць, што далёка не заўсёды амэрыканская адміністрацыя зважае на гэта. Але воля народаў да свабоды нястрымная, і распад імпэрыі – непазьбежны ды найкарацейшы шлях да ўсталяваньня дэмакратыі на абшарах былога СССР. Мы віншуем вас, тых, хто дасягнуў незалежнасьці больш як дзьвесьце гадоў таму. Стан незалежнасьці – натуральны для народу. Мы вернем нашую незалежнасьць, натхнёныя й вашым прыкладам.

У кастрычніку арганізацыяй П.Айрыкяна заплянаваная міжнародная канфэрэнцыя ў Маскве пад назваю «Дэмакратыя й незалежнасьць». У аргкамітэт па яе падрыхтоўцы ад БНФ увайшоў Алесь Адамовіч. Акцыя 4 ліпеня разглядаецца як падрыхтоўчы крок да міжнароднага форуму.

«ЗВАЖАЙ» выдаецца на Беларусі

З чэрвеня гэтага году ў Менску па дамове з рэдакцыяй і выдаўцамі рэпрадукуецца штоквартальнае выданьне Задзіночаньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў (ЗБАВ) «Зважай» – ISSN 0700 – 5172. Часопіс выдае Камітэт сувязі былых беларускіх вайскоўцаў, офісы якога знаходзяцца ў Таронта (Канада) й Нью-Ёрку (ЗША). На Беларусі выданьне рэпрадукуе й распаўсюджвае Задзіночаньне беларускіх студэнтаў. Адрас аддзелу распаўсюджваньня: 220018, Менск, а/с 155.

Галадоўка ў Воршы

Ворша (паводле Вольгі Шутавай). З камбінату хлебапрадуктаў у Воршы за ўдзел у палітычным страйку былі звольненыя 8 рабочых. 19 чэрвеня каля будынку гарвыканкаму пачалі галадоўку чацьвёра зь іх – А. Кротаў, А. Касьцюшка, М. Савіцкі і А. Шабанаў. Раней пракурор Воршы А. Мікалаеў дасылаў адміністрацыі камбінату прадпісаньні аб аднаўленьні звольненых на працы. Тое-ж даводзіў і старшыня гарвыканкаму Ул.Навіцкі, але загад аб звальненьні скасаваны ня быў. У выніку рабочыя вымушаныя былі пайсьці на скрайнюю меру, каб выказаць пратэст супраць парушэньня правоў чалавека. Да галадаючых далучыўся лідэр рабочага руху гораду сустаршыня гарадзкога страйкаму М.Разумаў. 22 чэрвеня з галадаючымі сустрэліся старшыня гарвыканкаму Ул.Навіцкі й пракурор Воршы А.Мікалаеў, запэўніўшы іх у неабходнасьці прыпыніць галадоўку й зьвярнуцца ў суд для аднаўленьня на працы. Гарадзкая пракуратура заявіла пратэст па працэдуры звальненьня. Палітычную галадоўку працягнулі чацьвёра сяброў страйкаму.

24 чэрвеня яны накіраваліся ў Менск, каб правесьці мітынг пратэсту перад Домам ураду. У Менску А.Разумаў быў затрыманы міліцыяй. Астатнія ўдзельнікі знаходзіліся пад наглядам міліцыі аж да ад'езду са сталіцы.

Сымболь – паганка

З 30 чэрвеня апоўначы, з чыгуначнай станцыі Падсьвільле (чыгунка Маладэчна–Полацак) рушылі ў вандроўку беларускія «язычнікі» – прыхільнікі старажытнай рэлігіі паганства. Цягам тыдня, робячы вялікія начныя пераходы, пілігрымы пройдуць маршрутам, дзе засталіся знакі паганскае веры нашых продкаў: курганы, рытуальныя камяні, сьвятыя дубровы. Скончыцца вандроўка 6 ліпеня ля возера Сердава вялікім паганскім сьвятам – Купальлем. І каб нарэшце скончыць з моўнай блытанінай і давесьці, што сьвята не «язычніцкае», а менавіта паганскае, – абраны ягоны сымболь: бледная паганка.

Адзіны сродак – бізун

Спазьненьне на працу ад 1 да 10 хвілін – штраф 10 рублёў. Заўчасны зыход з працы – штраф 20 рублёў. Невыкананьне распараджэньня начальства – штраф 50 рублёў. Такі запіс зьявіўся ў калектыўным працоўным пагадненьні берасьцейскага дывановага аб'яднаньня.

І ні палякам больш

24 чэрвеня праз суд была даведзеная дакладная колькасьць палякаў на Беларусі. У гэты дзень скончыўся працэс «Дабрынін супраць Закрэўскага». Віцэ-прэзідэнт Саюзу палякаў Беларусі Міхал Дабрынін абвінаваціў у паклёпе Юрку Закрэўскага, аўтара артыкула «Па той бок крэсаў» у газэце «Літаратаратура й мастацтва». Ён, Дабрынін, маўляў, ніколі не сьцьвярджаў, што палякаў на Беларусі па-над 2 мільёны. Ня будзем і мы ўзгадваць леташнія публікацыі ў рэспубліканскім друку, якія віншавалі 2-мільённае польскае насельніцтва Беларусі са зьяўленьнем Саюзу Палякаў. Сьвята справядлівасьці наступіла! Сп. Дабрынін праз суд давёў, што палякаў на Беларусі 418 тыс. І ні чалавекам больш!

Зазначым, што апроч асноўнага выніку, працэс даў і пабочны эфэкт. Прысутнасьць на судзе без неабходных фармальнасьцяў польскага консула на Беларусі сп.Т.Мысьліка была кваліфікаваная міністрам замежных справаў БССР сп.П.Краўчанкам як умяшальніцтва ва ўнутраныя справы сувэрэннае дзяржавы. У выніку сп.Мысьлік адкліканы са свае пасады. Так што 418 тыс. палякаў – бадай, ужо недакладная лічба.

Аляксандар ЛУКАШЭНКА:

Камуністычная ідэялёгія ня мае пэрспэктывы

(Працяг са стар.1)

Паўплывала таксама заява Анатоля Малафеева пра магчымае ўвядзеньне надзвычайнага становішча ў Рэспубліцы. Усё гэта дало падставу мне й маім калегам заявіць пра тое, што насоўваецца дыктатура, і прымусіла нас зрабіць заяву аб утварэньні фракцыі «Камуністы Беларусі за дэмакратыю».

Трэба было неадкладна разламаць фронт ЦК КПБ, ня даць зьявіцца кішэннаму прэзідэнту. Да прыняцьця адказнасьці на сябе нас падштурхнуў і спад рабочага руху, які акрыліў кансэрватыўнае крыло дэпутацкага корпусу. Гэта быў сапраўды пераломны момант, які мы здолелі скарыстаць у імя дэмакратыі.

«Навіны»: Сапраўды, фронт ЦК КПБ Вашая заява разламала. І гэта ня будзе даравана.

А.Л.: У партыйных групах абласьцей распачатая кампанія цкаваньня тых, хто падпісаў заяву, апарат ня грэбуе ніякімі сродкамі, у тым ліку й запалохваньнем.

«Навіны»: Можа Вы прывядзеце канкрэтныя прыклады ўціску на Вашых калегаў?

А.Л.: Некалькі дзён таму адбылося паседжаньне магілёўскае партыйнае групы, пад час якога першы сакратар аднаго з райкамаў, які не зьяўляецца дэпутатам, заявіў: «Вы што думаеце, я тут дарэмна сяджу? Не, я ўсё бачу. Мы паінфармавалі пра Вашую пазіцыю ўсе райкамы й гаркамы партыі». Гэта пры тым, што дэпутаты-камуністы, якія падпісалі заяву, ішлі на выбарах не па партыйным сьпісе, а на агульных падставах. Дарэчы, пад час выбарчае кампаніі партапарат выступаў супраць мае кандыдатуры. Дэпутат, на маю думку, павінен абараняць інтарэсы выбаршчыкаў, а ня вузка партыйныя інтарэсы.

«Навіны»: Ці лічыце вы камуністычную ідэялёгію пэрспэктыўнай?

А.Л.: Я-б не хацеў казаць пра камуністычную ідэялёгію ўвогуле. Скажу толькі, што ў ёй, як і ў ідэялёгіях іншых партыяў, у тым ліку й БНФ, ёсьць як станоўчае, так і адмоўнае. Сёньняшні камунізм ЦК КПБ не адпавядае прынцыпам, якія былі закладзеныя клясікамі, якія мы засвоілі з малаком маці. Мы сёньня прыйшлі да разуменьня таго, што дзяржаўную ўласнасьць на сродкі вытворчасьці павінна зьмяніць прыватная. Толькі так мы здолеем вярнуць гаспадара. Адыход ад камуністычных догмаў дыктуе само жыцьцё. Па шчырасьці, я ўпэўнены, што ў цэлым гэтая ідэялёгія беспэрспэктыўная.

«Навіны»: Скажыце, калі ласка, які сацыяльны склад Вашае фракцыі?

А.Л.: Гэта перш-наперш людзі, якія ня цярпяць скрайнасьці, якія зьяўляюцца прыхільнікамі ня нейкага там бальшавізму, а эвалюцыі, палітыкі рэформаў. Што датычыцца іх сацыяльнага складу, дык гэта пераважна людзі ад зямлі, а таксама кіраўнікі прамысловасьці.

«Навіны»: Ці ёсьць сярод Вашых прыхільнікаў работнікі партыйнага апарату?

А.Л.: Аб'ектыўна, акрамя 33 дэпутатаў, якія падпісалі заяву аб уваходжаньні ў групу, ёсьць яшчэ 17 чалавек з партыйнага й дзяржаўнага апарату, якія падтрымліваюць нас, не заяўляючы пра гэта адкрыта. Мы супрацоўнічаем зь імі, але зь меркаваньняў абачлівасьці пакуль нідзе не афішуем іхнія імёны.

«Навіны»: Хутка пасьля абвяшчэньня заявы «Камуністаў за дэмакратыю» пайшлі чуткі, што прозьвішча Станіслава Шушкевіча да апошняга моманту стаяла пад гэтым дакумэнтам. Ці так гэта?

А.Л. Я павінен сказаць, што С.Шушкевіч – цьвёрды прыхільнік нашае групы й тых поглядаў, пра якія мы заявілі. Тым больш, што працэс далучэньня да нашае фракцыі працягваецца.

«Навіны»: Вас не палохае пэрспэктыва выключэньня з КПСС?

А.Л.: Я нічога не баюся, але мне непрыемныя самі гэтыя звадкі, і я ня думаю, што нашыя партыйныя лідэры дойдуць да таго, што паставяць пытаньне аб выключэньні з партыі А.Лукашэнкі й другіх камуністаў, якія стаяць за мной. У дадзеным выпадку дзеля гэтага няма ніякіх падставаў.

Стварэньне парлямэнцкае групы – гэта нашае законнае права, запісанае ў новым праекце арганізацыйнае дзейснасьці партыі ў сучасных умовах. Паводле Статуту КПСС (а пры адсутнасьці ўласнага мы падпарадкоўваемся яму), камуністы маюць права аб'ядноўвацца ў дэпутацкія групы (фракцыі). І мы стварылі такую групу. Яны-ж затрымцелі ад таго, што гэта можа прывесьці да расколу ў партыі. Даруйце, але гэта будзе вырашаць ня фракцыя, а самі камуністы. А калі права дэкляраванае, дык давайце ім карыстацца. Што такое сацыялізм і дзе ягоны правобраз? Чалавеку трэба жыць спакойна, а мы замест гэтага падкідаем розныя ідэялягічныя гульні.

«Навіны»: А калі-б Вас выключылі з КПСС, якую-б партыю Вы абралі?

А.Л.: Мы створым сваю народную партыю.

«Навіны»: Вашае стаўленьне да саюзнае дамовы?

А.Л.: Я – эканаміст, і таму лічу, што падпісвай, не падпісвай – мы ўсё-роўна захаваем Саюз, нас прымусіць да гэтага эканамічная мэтазгоднасьць. У той самы час я выступаю за палітычную самастойнасьць.

«Навіны»: Але як можна захаваць палітычную самастойнасьць у фэдэратыўным саюзе?

А.Л.: Да канфэдэрацыі я пакуль не сасьпеў.

Запісала Ірына ЛАЗОЎСКАЯ.

СТЭНАГРАМА





Анатоль МАЛАФЕЕЎ:

Это вопрос скорее внутрипартийного порядка, но оставить без внимания его заявление и попытки глумления над партией я просто не имею морального права.



Зянон ПАЗЬНЯК:

Я асабіста лічу, што вас ужо нішто не выратуе – ні камуністы за дыктатуру, ні камуністы за дэмакратыю. Занадта шмат зла вы прынесьлі на гэты сьвет.

21 чэрвеня, на сэсіі ВС БССР, у адказ на чарговы выпад партгрупы А.Лукашэнка выступіў з рэзкай прамоваю. Публікуем яе зь невялікімі скарачэньнямі.

...Мы лічым патрэбным заявіць пра нязгоду з заяваю партыйнае групы, і мы гэта зрабілі ад імя 33 дэпутатаў-камуністаў. Зараз вы зрабілі яшчэ адну заяву, і паставілі нас у такое становішча, што мы сапраўды павінны даць даведку па гэтым пытаньні. Вы, паважаны таварыш Вайцянкоў (старшыня Гомельскага аблсавету – Рэд.), хлусіце ад пачатку да канца наконт рэгістрацыі нашае групы. Вы даўно ўжо ходзіце за мною каб атрымаць яе сьпіс, ня ведаю толькі дзеля чаго.

Скажыце, таварыш Вайцянкоў, таварыш Ціхіня, таварыш Коваль (дэпутат ад вэтэранскае арганізацыі – Рэд.), навошта вам гэтыя сьпісы? Трэба, я вам, таварыш Ціхіня, іх ужо сёньня паказаў. Што вам патрэбна яшчэ? Там ужо не 33 дэпутаты, дадайце да іх яшчэ 17. Вось колькі аб'яднала сёньня нашая партыйная група. І ўвогуле, дарагія таварышы, я вам выкажу свой пункт гледжаньня. Сутнасьць вашае палітыкі, траіх, што тут сядзяць, і Вайцянкова, які далучыўся да вас, на жаль, у тым, каб дзейнічаць па прынцыпе чым горш, тым лепш для вас; тады можна ў гэтай мутнай вадзе, як вы заўсёды казалі ў бок «балота», вывудзіць тую вялікую й малую рыбу, якую вы хочаце. Гэта вы, партыйныя чыноўнікі, перш за ўсё зацікаўленыя ў развале. Ваш шлях – гэта вяртаньне да ранейшага. І паспрабуйце аргумэнтавана абвергнуць мой тэзіс. Цяпер наконт расколу. Гэта каб чалавек – юрыст, прафэсіянал, які падрыхтаваў гэтую заяву, я маю на ўвазе, высокапастаўленага чыноўніка, заяўляў аб расколе, калі мы абмяркоўвалі простую фракцыю, групу ў парлямэнце! Аб якім расколе вы гаворыце? Аб чым вы, таварыш Вайцянкоў, пра які статут партыі Вы гаворыце, пра якое антыстатутнае палажэньне, калі самога статуту няма? Гэта вы пазбавілі нашую партыю статуту.

Мы вядзем размову аб парлямэнцкай групе. Такіх многа: гэта «Саюз», «Апазіцыя», «Дэмклюб», «Цэнтар» і г.д. Чаго-ж вы спалохаліся з нагоды стварэньня нашае групы? Бо вы губляеце манаполію на розум людзей, што сядзяць сёньня ў гэтай зале. Ваш час адыйшоў. У заяве не ідзе размова аб партыйных арганізацыях як аб гультаёх, размова ідзе пра вас як пра гультаёў. Гэта вы невядома чым займаліся. Таму, мы заяўляем, што сёньня вы – нішто, што цяпер вы маеце такія-ж правы, як БНФ, Грамада й г.д. Дык навошта вы пакінулі сабе нажытую за кошт народу ўласнасьць? Аддайце яе, яна вам не патрэбная для зьдзяйсьненьня тых функцыяў, якія вызначыныя нашай праграмаю й нашым статутам. Вось у чым сутнасьць, А вы гэта кажаеце, заяўляеце аб расколе...

І апошняе, Мікалай Іванавіч. Мы хочам даць апошні шанец шчырым камуністам захаваць гэтую партыю, вырваць яе з рук кармушачнікаў, вас. Час і людзі нас рассудзяць. Вы хочаце сёньня запалохаць нас, але гэта бяздарна, мы ведаем на што пайшлі, мы ведаем, што ў нас наперадзе. Таму й беспэрспэктыўная вашая палітыка. А вам, таварыш Ціхіня, нагадваю артыкул 19 Сусьветнае Дэклярацыі аб правох чалавека: кожны чалавек мае права на свабоду пераканаўняў, на вольнае выяўленьне іх, гэтае права ўключае права распаўсюджваць інфармацыю, ідэі любымі сродкамі й незалежна ад дзяржаўнае мяжы.

Фота Ул.Панады.

ШМАТПАРТЫЙНАСЬЦЬ

Новыя сацыялісты



Для марксаўскага прывіду камунізму надыйшлі ня самыя лепшыя часы. Яго больш чым стагадовы шпацыр па Эўропе скончыўся, і на захад ад Бугу мейсца яму ўжо не засталося. Аднак, ня гледзячы на цяжкасьці лёсу, у нашай багаслаўлёнай айчыне ён пакуль адчувае сябе нядрэнна. Камунізм яшчэ трывала сядзіць у галовах і сэрцах многіх нашых суайчыньнікаў.

Мы жылі пры камунізьме некалькі пакаленьняў. У гэты час руплiва вынішчалася грамадзянская супольнасьць, і цяпер народнай сьвядомасьці няма за што зачапіцца. Гістарычны досьвед Вялікага княства Літоўскага, БНР адсутнічае, сацыяльны досьвед іншых, нетаталітарных, паводзінаў набываецца пакутліва.

Пакуль мы ў той ці іншай ступені камуністы – нават тыя, хто называюць сябе антыкамуністамі. Справа пагаршаецца яшчэ й тым, што камунізм – і, шырэй, сацыялізм – вырастаюць з мэтафізічных асноваў чалавечага жыцьця. Камунізм ёсьць лягічна пасьлядоўнае разьвіцьцё ідэі роўнасьці, ідэі разбуральнай, антычалавечнай па сваіх выніках, але вялікай й іманэнтнай чалавечай прыродзе. Гэты прывід невыкаранялыны, як невыкаранялыныя грэх і спакуса. Прывабнасьць гэтае спакусы выяўляецца ў нашым жыцьці ня толькі на сацыяльным узроўні, але й на палітычным.

Здавалася-б, пасьля гэтулькіх год таталітарызму ў людзей павінен быў выпрацавацца трывалы імунітэт да сацыялізму наогул, але-ж не, узьнікаюць сацыялістычныя й сацыяль-дэмакратычныя партыі. Небясьпечная вера ў «добры» сацыялізм адраджаецца. Небясьпека яе ня ў тым, што ўсялякі сацыялізм падобны на наш, небясьпека ў тым, што любы сацыялізм – гэта шлях да нас. З высакароднымі праграмнымі заявамі пра волю й дэмакратыю мірна ўжываецца падтрымка народных прадпрыемстваў (ва ўласнасьці працоўнага калектыву), гучаць словы пра роўнасьць у багацьці...

Спадары, гэта марная праца – лепей усіх на сьвеце дзеляць менавіта камуністы. Справядлівей падзяліць нельга, уся краса нашага жыцьця – непасрэднае сьледзтва гэтага іхняга ўнікальнага ўменьня.

Цалкам, дарэчы, лягічна, што сацыяль-дэмакраты й не заяўляюць пра сваю апазіцыйнасьць кампартыі; ідэі круглага стала й кааліцыйнага ўраду, як шляхоў дасягненьня грамадзянскае згоды, знаходзяць сярод сацыяль-дэмакратаў гарачых прыхільнікаў. Грамадзянская згода – рэч цудоўная, але ў нашых умовах яна наўрад ці дасягальная ў бліжэйшы час. Такая згода ў дэмакратычных краінах палягае на супадзеньні асноўных каштоўнасьцяў. Такіх агульных каштоўнасьцяў (а не агульных справаў) няма ў дэмакратыі й камунізму паводле самога вызначэньня гэтых паняцьцяў.

Круглы стол у нашых умовах магчымы толькі як бяскроўны цывілізаваны, але надпарлямэнцкі й надканстытуцыйны мэханізм перадачы ўлады. Як пацьвярджае й польскі досьвед, ён магчымы толькі з пазіцыі сілы. З аднаго боку гэтага стала будзе сядзець кампартыя, якая гарантавала сабе неправавымі камуністычнымі законамі манаполію на ўладу, з другога – група грамадзянаў, альбо грамадзкая арганізацыя. Каб гэта былі перамовы роўных, неабходная народная сіла дзеля раўнавагі.

Ідэя-ж кааліцыйнага ўраду наогул уяўляецца даволі спрэчнай. У цяперашняй сітуацыі дэмакраты могуць прэтэндаваць толькі на некалькі другарадных міністэрскіх партфэляў. А ўскладаць на сябе абавязкі, ня маючы правоў і магчымасьцяў іх рэалізаваць, браць на сябе адказнасьць за дзеяньні сваіх калегаў-міністраў-камуністаў – занятак няўдзячны й беспэрспэктыўны.

Генэтычная й ідэйная блізкасьць сацыяль-дэмакратаў і камуністаў прывяла першых да ілюзіі пра грамадзянскую згоду. З камуністамі можа (і павінен) быць грамадзянскі мір, але не грамадзянская згода.

Усё сказанае вышэй адносіцца й да дэмакратычных намераў у самой КПБ. Спробы будаваць «сацыялізм з чалавечым тварам» былі гэтак шматлікія, як і безвыніковыя.

Зь ідэйнага пункту погляду наш «добры» сацыялізм і камунізм малацікавыя й небясьпечныя. Аднак з сацыяльнага й нават палітычнага пункту погляду карціна паўстае крыху ў іншым сьвятле. «Добры» сацыялізм, і нават камунізм, для многіх людзей і цэлых сацыяльных групаў – пачатковы этап на шляху да прынцыпаў і каштоўнасьцяў свабоды. І ў гэтай якасьці згаданыя міфалягемы могуць стаць прымальнымі – для многіх яны непазьбежны этап самавызваленьня ад ідалаў таталітарызму. Варта ўлічыць, што разьвіцьцё беларускага грамадзтва пакуль у значнай меры вызначаецца тымі працэсамі, што адбываюцца ў нетрах КПБ.

Кампартыя была й застаецца сурагатам грамадзянскае супольнасьці на Беларусі. І таму арганізацыйнае разьмежаваньне ў КПБ, стварэньне ў ёй розных плыняў (сувэрэн-камуністаў, камуністаў-дэмакратаў) спрыяла-б дэмакратызацыі Беларусі й фармаваньню нармальнае грамадзянскае супальнасьці. Камуністы-дэмакраты ня проста запоўняць нішу ў палітычным жыцьці Рэспублікі, іх зьяўленьне падарве сацыяльную ўладу КПБ, нефармальныя неправавыя мэханізмы татальнага кіраваньня грамадзтвам. Палітычнае жыцьцё толькі тады й пачнецца.

У пэрспэктыве гэта можа стварыць і пэўныя цяжкасьці для дэмакратычных сілаў. Вышэй ужо было сказана пра жывучасьць сацыялістычных ідэяў у народнай сьвядомасьці. І, умоўна кажучы, першы сакратар ЦК КПБ Аляксандар Лукашэнка мог-бы падвысіць канкурэнтаздольнасьць кампартыі, вярнуць сацыялістычным ідэям таварны выгляд. Але разьмежаваньне ў шэрагах КПБ прывяло-б да адміраньня ценявых структураў улады кампартыі й пераўтварэньня яе ў парлямэнцкую партыю. Але палітычныя барацьба з парлямэнцкай партыяй, і нават яе перамога, – гэта зусім ня тое, што манаполія на ўладу партыі «новага тыпу».

Тым болей, што дэмакратычнае крыло ў кампартыі наўрад ці доўга ўтрымаецца на пазіцыях «добрага» камунізму. Цалкам магчыма яго эвалюцыя ў бок сацыяль-дэмакратыі. Тады прыгоды прывіду камунізму на беларускай зямлі хутчэй за ўсё пасьпяхова завершацца й узьнікне той самы кансэнсус у адносінах да фундамэнтальных каштоўнасьцяў, які толькі й можа быць апірышчам грамадзянскае згоды.

Юры Дракахруст.

Малюнак Мікалая Чаркасава.



ВЁСКА

Ад зямлі адарваліся, да неба не дасталі

Летась на Беларусі рушыла ў гарады 50 тысяч былых вяскоўцаў. Ад шырокіх калгасных палёў пайшлі бязь сьлёз – ня нашае.



Як выявілі красавіцкія беларускія страйкі, страўнік не паддаецца ідэялягічнаму ўплыву. Ад пытаньня «Хто накорміць краіну?» народ перайшоў да патрабаваньня перадаць зямлю ў прыватную ўласнасьць тым, хто жадае яе апрацоўваць.

Дык хто-ж яны, нашыя кармілі? Адны кажуць калгасы, другія – фэрмэры. І тыя й тыя не памыляюцца. Гэта людзі, што «пасьпяхова» завяршылі выкананьне Харчовае праграмы. Гэта іх павінны натхняць новыя законы й законапраекты, што так удала абараняюць ідэялягічную цнатлівасьць нашае сельскае гаспадаркі.

Але паўмеры не натхняюць ані прыхільнікаў калгаснага ладу ані апалягетаў фэрмэрства. Сёньня прадуктыўнасьць працы фэрмэраў не вышэй за сярэднекалгасную. А тых, хто працуе хаўрусам, наогул, апанаваў вірус абыякавасьці. Бульбы ў калгасах і саўгасах пасадзілі на 10% меней, чым летась, ільну пасеялі 83% ад таго, што ў мінулым годзе.

Савет калгасаў даўно прыйшоў да высновы, што вёска павінна атрымліваць за сваю прадукцыю не папяровыя грошы, а матар'яльна-тэхнічныя рэсурсы.

Аднак у параўнаньні з адпаведным пэрыядам мінулага году за першы квартал сельскай гаспадарцы пастаўлена 85% аўтамабіляў, 88% збожжаўборачных камбайнаў, 71% плугоў, 74% сеялак, 56% прэс-падборшчыкаў, 53% машынаў для ўнясеньня арганічных угнаеньняў і 85% установак для даеньня. Хаця й ня ў поўным аб'ёме што-нішто з тых працэнтаў калгасы з саўгасамі да зімы атрымаюць. Аднаасобнікам-жа прыйдзецца задаволіцца акрушкамі са стала «большага брата».

Дарэчы, іх сёньня крыху болей за 400, і, нават калі-б яны сталі карміць нас, нібы бэльгійцы – адзін сотню, у лепшым выпадку пракармілі-б палову Маладэчна.

Лёгіка калектыўнае сельскае гаспадаркі не спрацоўвае, аднак змрочныя аракулы насуперак рэальнасьці папярэджваюць: зруйнуеце калгасы, і наступіць апошні дзень перабудовы. На самой справе руйнуецца не калгасны лад. Адэпты калектыўнае гаспадаркі руйнуюць апірышча краіны – вёску. Некіруемы рост цэнаў справакаваў такія выдаткі, якія на 10% перавышаюць увесь леташні прыбытак калгасаў і саўгасаў. Нават буйнейшы з сацыяльных аптымістаў А.Камай прадказвае, што 60% абагульненых гаспадарак апынуцца стратнымі.

Што датычыцца фэрмэрскіх гаспадарак, дык мы яшчэ пабачым, як дзейнічаюць законы савецкага «рынку», гуманныя ня больш чым закон Ома. Аднаасобнікаў, якія сёлета ацалеюць, трэба будзе вывучаць спэцыяльнай камісіяй з ацалелых парлямэнтароў.

Цяпер спрэчкі аб будучым сельскае гаспадаркі разьвіваюцца ў двух накірунках. Адны гавораць: рабі, што хочаш, але на дзяржаўнай зямлі. Другія выступаюць за прыватызацыю зямлі.

А што-ж думаюць самі сяляне? Паводле сацыялягічнага апытаньня, якое было зробленае пад кіраўніцтвам доктара Філязофіі Я.Бабосава, сярод прадстаўнікоў усяго дарослага насельніцтва – 87,5% прыхільнікаў прыватнае ўласнасьці на зямлю. Часовы творчы калектыў з БДУ сумесна з тамтэйшымі сацыёлягамі выявіў, што не ўласьцівай сацыялістычнаму выбару думкаю ахоплена 73% рабочых, 78% ІТР, 85% студэнтаў і 47% сялян. Моладзь наогул, сцьвярджаюць сацыёлягі ЦК ЛКСМБ, памяркоўней за студэнтаў, але-ж і яна на 64% згодная ад такога жыцьця ўскочыць у пашчу нячысьціку – прыватнай уласнасьці на зямлю. Гэта сітуацыя на канец мінулага, пачатак гэтага году.

Навукоўцы зь Беларускага НДІ эканамічных праблемаў АПК рабілі сваё дасьледваньне напярэдадні сэсіі ВС, 18–19 траўня. Па даручэньні аграрнае камісіі ВС БССР асноўная ўвага была зьвернутая на пытаньне, узьнятае забастоўшчыкамі. Разам з тым імкнуліся выявіць: як-жа вясковае насельніцтва, а менавіта яно было аб'ектам дасьледваньня, уяўляе памеры свае будучае прыватнае гаспадаркі.

Вынікі могуць занепакоіць зацятых палемістаў справа й зьлева. Па-першае, як і ў мінулыя гады, разбураць калгасы сяляне пакуль што не зьбіраюцца. На вядзеньне ўласнае сялянскае гаспадаркі арыентуецца ня болей як 90 чалавек на тысячу (параўнайце, пазалетась – 6, летась – 50 на тысячу). А вось за тое, каб працаваць у калгасе ці саўгасе, а прысядзібны ўчастак у памеры 60–90 сотак мець у прыватнай уласнасьці, выказалася 56% вяскоўцаў. Гэта датычыцца й незанятых у гаспадарцы.

Дынаміка зьменаў у грамадзкай сьвядомасьці пацьвярджае словы старшыні «сялянскай» камісіі ВС БССР Ул.Гаркуна, які на другім зьезьдзе Сялянскага Са-юзу Беларусі заявіў, што праз пару гадоў мы будзем мець прыватную ўласнасьць на зямлю.

Аднак замена формы ўласнасьці яшчэ не панацэя. Без эфэктыўных тэхналёгіяў, сучаснага тэхнічнага забесьпячэньня фэрмэрская гаспадарка будзе не на шмат больш плённай за калгасную.

Адзін з найважнейшых крокаў у справе рэформы сельскае гаспадаркі – вяртаньне цаны зямлі. Дзеля гэтага яе трэба зрабіць аб'ектам куплі-продажу. Цана зямлі павінна вагацца ў адпаведнасьці зь мейсцам яе знаходжаньня й якасьцю. Дзеля выкупу зямлі павінна быць прадугледжаная магчымасьць атрыманьня доўгатэрміновага крэдыту. Рэгуляваць-жа справу куплі-продажу зямлі дзяржава здолее праз сістэму падаткаабкладаньня. Толькі такім чынам старыя атрымаюць кампэнсацыю за страчаныя ў калгасна-саўгаснай сістэме магчымасьці.

Над уласьнікам зямлі ня трэба будзе надбудоўваць апарат кантролю, бо ён будзе ўсёй маёмасьцю адказваць па крэдытах. Спэкуляцыя можа быць абмежаваная дзяржаўным мараторыем на продаж зямлі іншым, акрамя дзяржавы, пакупнікам на працягу дваццаці гадоў.

Перадача ў спадчыну перастане быць бюракратычным лябірынтам і стане натуральнай, дастаткова прадугледзіць меры супраць здрабненьня гаспадарак. Выкупленая зямля можа стаць гарантыяй пад новыя буйныя крэдыты, што забясьпечаць здольнасьць новых гаспадарак не выпадаць з каляіны навукова-тэхнічнага прагрэсу. Натуральным стане наём работнікаў, прафэсійныя саюзы гэтых работнікаў для абароны іхніх правоў. Карацей кажучы, усё будзе, як у людзей.

Міхась ЗАЛЕСКІ,
Кандыдат эканамічных навук.
Фота Кастуся Войткі.

Малюнак Кастуся Вашчанкі.



ЭКСПЭРТЫЗА

Прыватызацыя: Беларускі варыянт

На 4-ю сэсію ВС БССР быў вынесены арыгінальны праект прыватызацыі, аднак дэпутацкі корпус забаляваў яго ў першым чытаньні, аддаўшы перавагу антырынкавай праграме стабілізацыі эканомікі, накіраванай на вяртаньне адміністрацыйна-каманднага рэгуляваньня.

Адхілены праект «Асноўных канцэптуальных палажэньняў разьдзяржаўленьня й прыватызацыі эканомікі Беларусі» мае даволі выразную рынкавую накіраванасьць. У ім закладалася магчымасьць прыватызацыі практычна ўсіх гаспадарчых аб'ектаў, што знаходзяцца на тэрыторыі Рэспублікі, прадумана спалучаліся бясплатная перадача ўласнасьці й выкуп. Мелася на ўвазе, што кожны грамадзянін Рэспублікі змог-бы атрымаць на нейкую пэўную суму інвэстыцыйныя боны й затым выкарыстаць іх дзеля набыцьця акцыяў альбо паёў таго ці іншага прадпрыемства. Прычым, для тых, хто захацеў-бы ўкладаць свае сродкі ў прадпрыемства, на якім працуе, прадугледжваліся значныя ільготы. Боны меркавалася выкарыстоўваць толькі дзеля выкупу ўласнасьці. Другая частка ўласнасьці мелася выкупацца за рэальныя грошы фізічнымі й юрыдычнымі асобамі, якія дзейнічаюць на тэрыторыі Рэспублікі.

Неабходнасьць выкарыстаньня бонаў абумоўленая тым, што выкуп толькі за рэальныя грошы, якія грамадзяне й арганізацыі Рэспублікі гатовыя ўкласьці як капітал, складае паводле аўтараў праекту каля 6 млрд рублёў, у той час, як балянсавы кошт асноўных фондаў на Беларусі складае каля 80 млрд рублёў. «Пры такой дыспрапорцыі платаздольнага попыту й магчымае падачы вытворчых фондаў прыватызацыя альбо расьцягнецца на доўгія гады альбо ахопіць толькі невялікую долю прадпрыемстваў і ня створыць неабходнае для рынкавага асяродзьдзя колькасьці незалежных вытворцаў». Другая прычына – цяперашнія ўяўленьні ў грамадзтве пра сацыяльную справядлівасьць.

Аднак выкарыстаньне толькі бонаў мае й нэгатыўнае значэньне, бо абмяжоўвае прыток неабходнага капіталу з-за мяжы ды зь іншых рэгіёнаў СССР, а таксама не дазволіць прыцягнуць наяўныя грошы на рынак сродкаў вытворчасьці, што дапамагло-б стабілізаваць грашовы абарот.

Прапаноўвалася прыватызаваць дзяржаўную маёмасьць на суму 53 млрд рублёў, зь іх ад 26,5 да 35,5 млрд руб. прадаць за прыватызацыйныя боны.

Паводле праекту прыватызацыя дзяржаўнае ўласнасьці мелася адбыцца ў пяці формах: ператварэньне прадпрыемстваў у акцыянэрныя таварыствы (АТ) і таварыствы з абмежаванай адказнасьцю, арэнда з наступным выкупам, выкуп дзяржаўнае маёмасьці сябрамі працоўнага калектыву, продаж па конкурсе й на аўкцыёне, бясплатная перадача. Пры ажыцьцяўленьні прыватызацыі інтарэсы дзяржавы прадстаўляўбы спэцыяльна створаны орган – Дзяржаўны камітэт па маёмасьць БССР. Гэты-ж орган мусіў распрацоўваць і рэалізоўваць праграму прыватызацыі. Мяйсцовыя Саветы стваралі-б уласныя органы па прыватызацыі камунальнае ўласнасьці. Ініцыятыва па прыватызацыі ўласнасьці магла-б зыходзіць ад прадстаўнікоў працоўнага калектыву, адміністрацыі прадпрыемства, прафсаюзнае арганізацыі, мяйсцовых Саветаў народных дэпутатаў, Дзяржмаёмасьці БССР і яго тэрытарыяльных органаў.

У цэлым прапанаваны праект можа быць ацэнены як станоўчы. Але ягоныя асобныя палажэньні выклікаюць скептыс.

У праекце, у прыватнасьці, невыразна акрэсьленае папярэдняе прыватызацыі ўвядзеньне асноўнага рынкавага інстытуту – свабодных цэнаў, без чаго ў насельніцтва не сфармуецца давер да палітыкі прыватызацыі, ня ўзьнікнуць умовы для фармаваньня рынку капіталу, а ацэнка падлеглых прыватызацыі фондаў, не заснаваная на рынкавых цэнах, будзе вельмі скажоная.

Фактарам стрымліваньня рынку капіталу выступае палажэньне праекту, якое забараняе продаж купленых на ільготных умовах акцыяў на працягу пяці год. Але можна меркаваць, што ва ўмовах прыватызацыі, выкладзеных у праекце, прыкладна трэйцяя частка прыватызаванае маёмасьці набывалась-б такім чынам. Вывядзеньне такой колькасьці акцыяў з абароту значна ўскладніла-б працэс фармаваньня рынку капіталу.

На жаль, у праекце не закранаецца пытаньне прыватызацыі жыльлёвага фонду й зямлі, менавіта гэта больш за ўсё хвалюе людзей. Гэтае ўпушчэньне, мяркуючы па ўсім, аўтары праекту зрабілі вымушана, бо на Беларусі адсутнічае як такая прыватная ўласнасьць на зямлю.

Адсутнасьць зямлі сярод аб'ектаў прыватызацыі спараджае шэраг складаных праблемаў, як у правядзеньні прыватызацыі, гэтак і ў стварэньні эфэктыўнае эканомікі. Дапусьцім, усім жыхарам Беларусі раздалі боны, і ўсе могуць купляць акцыі любых прадпрыемстваў. Тут паўстае незразумелая сітуацыя з калгасамі: калгасьнікі атрымліваюць інвэстыцыйныя боны, на якія ня трэба выкупляць іх уласную калгасную маёмасьць, створаную, як і саўгасная маёмасьць, за кошт грамадзкіх інвэстыцыяў, а можна накіраваць іх на іншыя аб'екты ўласнасьці, і такім чынам іхні набытак падвойваецца. Тое-ж самае й зь іншымі ўласьнікамі зямлі. Паколькі зямля не зьяўляецца прыватнай уласнасьцю, гэты фактар вытворчасьці пры правядзеньні прыватызацыі быў-бы своеасаблівай прэміяй ягоным уладальнікам, бо яны змогуць набыць дадатковую маёмасьць разам зь іншымі, валодаючы пры гэтым важнейшым аб'ектам вытворчасьці.

Адсутнасьць прыватнае ўласнасьці на зямлю робіць неэфэктыўным функцыянаваньне рынкавае эканомікі. Калі абмяркоўвалася пытаньне, ці быць прыватнай уласнасьці на зямлю, дык усё зьвялося да праблемы прыватызацыі зямлі ў сельскай гаспадарцы. Але прыватная ўласнасьць на зямлю мае першачарговае значэньне ў прамысловасьці, бо рынак – гэта свабодна сфармаваныя цэны на тавары, у якіх улічваецца кошт асноўных фактараў вытворчасьці: працы, сродкаў вытворчасьці й зямлі. На аснове інфармацыі пра цэны вытворцы вырашаюць колькі, як і што выраблясць. Калі зямля не зьяўляецца таварам, яе цана ў выдатках вытворчасьці вызначаецца ня рынкам, а чыноўнікам, які здае гэтую зямлю ў арэнду, уся структура цэнаў зазнанае скажэньні й не адлюстроўвае рэальных патрэбаў і вытворчых магчымасьцяў грамадзтва, бо вытворцы прымаюць рашэньні, абапіраючыся на недакладную інфармацыю. Эканоміка разьвіваецца марудней чым магла-б, а гэта азначае, што й рост узроўню жыцьця замаруджваецца.

Рэальнага рынку, г.зн. разьмеркаваньня эканамічных рэсурсаў (працы, сродкаў вытворчасьці й зямлі) толькі на аснове попыту й падачы, ня будзе. Чыноўнікі захаваюць велізарную ўладу над эканомікаю, зьяўляючыся, фактычна, уласьнікамі зямлі; а такое разьмеркаваньне зямлі непазьбежна будзе правакаваць карупцыю.

Яшчэ адзін недахоп праекту вынікаў зь ягоных перавагаў і датычыўся не самога праекту, а зьнешніх умоваў яго рэалізацыі. Аўтары зусім справядліва адзначалі разнастайнасьць варыянтаў і формаў прыватызацыі ў розных сфэрах эканомікі. З гэтага вынікала, што прыватызацыя – ёсьць палітыка, якую праводзіць урад на аснове агульных правілаў, сфармуляваных у законе аб прыватызацыі. Натуральна, паўстае пытаньне, ці здолее рэалізаваць нават самую цудоўную канцэпцыю ўрад, які знаходзіцца пад кантролем КПБ? Як вядома, лідэры гэтае арганізацыі дэманстратыўна падкрэсьліваюць сваю вернасьць камуністычным ідэалам, варожасьць да прыватнае ўласнасьці й нармальнае капіталістычнае эканомікі. А прыватызацыя – гэта й ёсьць працэс стварэньня капіталістаў і капіталізму.

Павел ДАНЕЙКА

Лешак БАЛЬЦАРОВІЧ:

Вельмі лёгка зрабіць акварыюму рыбны суп. Але цяжка з рыбнага рыбнага супу зрабіць акварыю

ДАКУМЭНТ

СПОСАБЫ НАДЗЯЛЕНЬНЯ ГРАМАДЗЯН БЕЛАРУСІ ПРЫВАТЫЗАЦЫЙНЫМІ БОНАМІ (ПАВОДЛЕ ПРАЕКТУ ПРАГРАМЫ ПРЫВАТЫЗАЦЫІ)

6. Пры вызначэньні спосабу падзелу прыватызацыйных бонаў паміж рознымі катэгорыямі грамадзян магчымыя два падыходы. Першы зь іх палягае на тым, каб боны пароўну падзяліць паміж усімі, хто пастаянна жыве ў Рэспубліцы (уключна зь непаўналетнімі), а таксама тымі, каго прызвалі на службу ў СА зь Беларусі. У гэтым выпадку кожны грамадзянін зможа атрымаць прыватызацыйныя боны на суму 3 тыс. рублёў.

7. Другі варыянт прадугледжвае наступныя прапорцыі выплатаў інвэстыцыйных грошай:

1) асобам, якім да 1 ліпеня 1991 г. споўнілася 35 год – 5 частак;

2) асобам, якім да 1 ліпеня 1991 г. споўнілася 30 год – 4 часткі;

3) асобам, якім да 1 ліпеня 1991 г. споўнілася 25 год – 3 часткі;

4) асобам, якім да 1 ліпеня 1991 г. споўнілася 18 год – 2 часткі;

5) асобам, якім да 1 ліпеня 1991 г. ня споўнілася 18 год – 1 частка. У выпадку сьмерці аднаго з бацькоў – 3 часткі, а ў выпадку сьмерці абодвух бацькоў – 5 частак.

Прыватызацыйныя боны не выдаюцца:

1) асабліва небясьпечным рэцыдывістам;

2) асобам, якія знаходзяцца на ўтрыманьні дзяржавы, калі яны прызнаныя не дзеяздольнымі й ня маюць апекуна.

8. Колькасьць бонаў, выдадзеных грамадзянам БССР, іхні намінальны кошт і час дзеяньня павінны вызначацца Саўмінам БССР. Боны дадуць іх уладальніку права набываць прыватызуемую дзяржаўную маёмасьць на пазначаную ў іх грашовую суму. Яны могуць быць зьмешчаныя ў Ашчадным банку БССР з налічэньнем працэнтаў, але бяз выдачы іх наяўнымі грашыма. Боны выдаюцца грамадзянам Беларусі па мейсцы іх сталага жыхарства выканаўчымі камітэтамі Саветаў народных дэпутатаў.

Для грамадзян Беларусі ўстанаўліваюцца наступныя ільготы й абмежаваньні:

прыярытэтнае права на выкуп прадпрыемстваў і набыцьцё акцыяў;

прыярытэтнае права работнікаў прыватызуемага прадпрыемства на выкуп і набыцьцё акцыяў гэтага прадпрыемства на працягу 6 месяцаў ад пачатку прыватызацыі. Пасьля гэтага тэрміну работнікі прадпрыемства выкупаюць яго або набываюць акцыі на роўных правох зь іншымі грамадзянамі;

права для работнікаў прыватызуемага прадпрыемства выкупу ў растэрміноўку. Памер першапачатковага ўнёску мае быць ня менш за 30% ад кошту, а пэрыяд растэрміноўкі залежыць ад агульнага кошту прадпрыемства й не павінен перавышаць 10 год;

прадастаўленьне грамадзянам крэдытаў на ільготных умовах для выкупу прадпрыемстваў і акцыяў;

продаж акцыяў работнікам прыватызуемага прадпрыемства па ільготных цэнах (але не ніжэй за 50% ад наміналу), выкуп прадпрыемстваў па ільготных цэнах (але ня менш за 70% ад ацэначнага кошту), а таксама бясплатная перадача асобных вытворчых і сацыяльных аб'ектаў;

выпуск прывілеяваных акцыяў, якія гарантуюць іх уладальнікам атрыманьне дывідэнтаў у фіксаваных працэнтах ад наміналу незалежна ад выніку гаспадарчае дзейнасьці;

у мэтах прадухіленьня анархіі й нэгатыўных зьяваў, магчымых у працэсе прыватызацыі, на пэрыяд 1 – 1,5 года пасьля выкупу ў асобных выпадках неабходна забараняць зьмены профілю прадпрыемства, намэнклятуры й аб'ёмаў выпускаемае прадукцыі, паставак прадукцыі спажыўцам, цэнаў, неабходна ўстрымацца ад перапродажу выкупленае маёмасьці (акцыяў), захаваць працоўныя мейсцы.



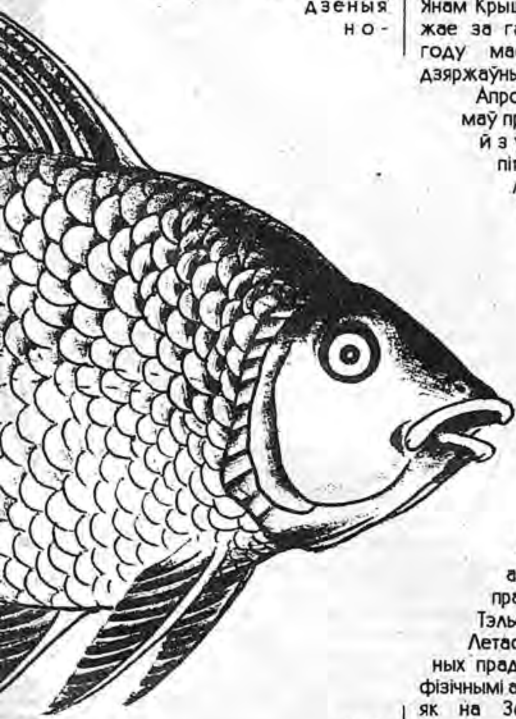
ДОСЬВЕД

«Плян Бальцаровіча»: Што адбылося?

У «рэформу Бальцаровіча» Польшча ўступіла ў 1990 годзе, маючы перад сабою праблемы, якія да яе ніхто не спрабаваў вырашыць аднachасова: ліквідацыя дэфіцыту на ўнутраным рынку, абмежаваньне скрайне высокае інфляцыі, па сутнасьці, гіпэрінфляцыі, што дасягнула ў канцы 1989, апошняга перадрэформенага году, ад 2 да 3 тыс. працэнтаў у год, і, нарэшце, абясцэньваньне грошай. Мінулы год, а таксама студзень і люты 1991 году дастаткова выразна паказалі ўсю складанасьць перабудовы польскае эканомікі.

ПЕРШЫЯ ВЫНІКІ

У цэлым у 1990 годзе інфляцыя склала 250% замест прагназаваных 90-95%, нацыянальны прыбытак зьнізіўся не на 5%, як меркавалася, а на 12-14%, прычым, рэалізаваная прамысловая прадукцыя скарацілася на 23%. Калі ў жніўні 1990 году ўдалося зьвесьці інфляцыю да 1,8%, успыхнуў канфлікт на Блізкім Усходзе, які паглыбіў падставы крызісу, а ў Польшчы распачалася прэзідэнцкая выбарчая кампанія, насычаная сацыяльнай дэмагогіяй і абяцанкамі, прэсінгам і крытыкаю жорсткага эканамічнага курсу ўраду Мазавецкага, а найболей – строгага рэжыму «пляну Бальцаровіча». Калі-б сучасны габінэт, які ўзначальвае прэм'ер Ян Бялецкі, паспрабаваў хоць-бы часткова выканаць абяцанкі, дадзеныя новым прэзідэнтам Лехам Валенсам у ходзе перадвыбарчае кампаніі, дык Польшча імгненна апынулася-б у становішчы СССР, Румыніі й Балгарыі.



Аднак непахіснасьць Бальцаровіча не прадухіліла непазьбежнага «паслабленьня» фінансавае палітыкі дзяржавы. Увосень 1990 году нагадалі пра сябе небясьпечныя зьявы: банкаўская працэнтная стаўка па дэпазітах апынулася ніжэй за працэнт інфляцыі, падвысіўся заробак, хаця не ўзрасла прадуктыўнасьць працы. Праўда, рэальная зарплата зьнізілася ў маштабе году на 20–25%, але ўжо ва ўмовах ураўнаважанага рынку й запоўненых крамаў, калі за тавар плоцяць столькі, колькі ён каштуе, а не купляюць яго, як раней, утрая даражэй на «чорным рынку», паколькі ў крамах па афіцыйных цэнах мала што можна было купіць.

Але створаны ўпершыню ў пасьляваеннай Польшчы збалянсаваны рынак забесьпячэньня й спажывецкіх тавараў – не адзіны посьпех аўтараў пляну стабілізацыі эканомікі. Іхнія высілкі нечакана прынесьлі сюрпрызы. Упершыню пасьля 1979 г. у цэнтральным бюджэце прыбыткі перавысілі выдаткі, што захавалася практычна на працягу ўсяго году. Зь 1 студзеня 1990 г. захоўваецца цьвёрды курс польскага злотага адносна даляра, а ў сьнежні 1990 пакупніцкая здольнасьць даляра на польскім унутраным рынку склала блізу 37% яго кошту ў леташнім годзе (факт эўрапейскага маштабу). Пакуль нішто не пагражае ўнутранай канвэртуемасьці польскага злотага.

Замест чаканага дэфіцыту было дасягнутае даволі высокае актыўнае сальда ў зьнешнегандлёвых абаротах свабоднае валюты, што зьмякчыла восеньска-зімовы крызіс на паліўным рынку, эканамічныя наступствы ліквідацыі ГДР і распаду рынку СЭУ. Ацэненае ў 7 млрд рублёў перавышэньне ў гандлі з СССР, верагодней за ўсё, ляжа цяжарам на польскую банкаўскую сістэму або фінансы ўрадавага сэктару й, безумоўна, адаб'ецца на жыцьці звычайных грамадзян. На жаль, прапазіцыі аб пачатку перамоваў, прысьвечаных узаемным разьлікам, завісьлі ў паветры.

ДЗЯРЖАЎНЫ СЭКТАР

Пэўна, больш за ўсё зьдзівіла аўтараў рэформы стаўленьне да свабоднага рынку бальшыні дзяржаўных прадпрыемстваў, якія па-ранейшаму вырабляюць каля 70% нацыянальнага прыбытку. Гэтыя прадпрыемствы пачалі вызваляцца ад валюты й матар'яльных рэсурсаў, абмяжоўваючы вытворчасьць і падвышаючы цэны, замест таго, каб шукаць выйсьця ў зьмене профілю вытворчасьці, зьніжэньні вытворчых выдаткаў і скарачэньні залішняе колькасьці работнікаў, карацей, у падвышэньні канкурэнтаздольнасьці на ўнутраным і зьнешнім рынках. Усё большая колькасьць эканамістаў схіляецца да сьцьвярджэньня, што дзяржаўнае «сацыялістычнае» прадпрыемства немагчыма зрэфармаваць. У сувязі з гэтым сучасны ўрад, узначалены Янам Крыштафам Бялецкім, уважае за галоўную задачу 1991 году масавую прыватызацыю дзяржаўных фірмаў.

Апроч усемагчымых прыёмаў прыватызацыі, у тым ліку й з удзелам айчыннага капіталу, у студзені й лютым бягучага году ўрад зрабіў некалькі сьмелых крокаў, прадаючы пакеты кантрольных акцыяў: буйнога заводу асьвятляльнае апаратуры «Палям» у Піле, на Паморры – «Філіпсу», буйнейшага ва Ўсходняй Эўропе заводу папераробных машын «Фампа» ў Ніжняй Сілезіі – амэрыканскай карпарацыі «Балёйт» зь Вісканзіну, а таксама электронных прадпрыемстваў «Тэлькам-Тэльфа» – «Эрыксану».

Летась колькасьць прыватных прадпрыемстваў, кіраваных фізічнымі асобамі, узрасла больш як на 360 тысяч, прыватных таварыстваў на паевых умовах – у два з паловаю разы, таварыстваў са зьмешаным капіталам – у 4 разы. У той час, як вытворчасьць у дзяржаўным сэктары разvальвалася, прыватны сэктар нарошчваў магутнасьці, забясьпечыўшы працаю 1800 тысяч чалавек па-за сельскай гаспадаркаю.

ЧАГО ЧАКАЦЬ АД 1991?

Пачатак новага году быў адзначаны значным ростам цэнаў, якія па-ранейшаму кантралююцца дзяржаваю. Па-першае, узрасла на 20% аплата за электраэнэргію і на 80% – за газ, кошты бэнзіну й газойлю падвысіліся на 11%, сьпіртных напояў – на 40%, каменнага вуглю – на 25%, аплата праезду на транспарце – на 40%. Такім чынам, узьнікае чарговы бар'ер попыту. Рэалізаваная прадукцыя прамысловасьці зьнізілася на 2% супраць студзеня 1991 году, што стварае пагрозу плянуемаму на наступны год 4% росту нацыянальнага прыбытку пры захаваньні 32% ўзроўню інфляцыі на працягу году. Толькі ў студзені розьнічныя цэны вырасьлі на 12,7%, з тым, што падвышэньне было прызнана неабходным, бо дзяржава вырашыла лібэралізаваць усе цэны не пазьней за канец наступнага году (зараз кантралююцца цэны толькі асартымэнтаў вырабаў і паслугаў).

У лютым бягучага году цэны ўзрасьлі толькі на 2,5–4%, што прадказвае зьдзяйсненьне прагнозу наконт зьніжэньня інфляцыі з другога кварталу на 1–2% у месяц. На думку большасьці эканамістаў, прамысловая прадукцыя ў Польшчы захаваецца на леташнім узроўні. Пры месячнай інфляцыі 1–2% курс даляра не павінен зьмяніцца, прынамсі, у першым паўгодзьдзі 1991 году.

ЗАНЯТАСЬЦЬ: СТРАХІ Й РЭАЛЬНАСЬЦЬ

У 1991 год Польшча ўступіла з параўнальна невысокім рэальным беспрацоўем. Сотні тысяч людзей, зарэгістраваныя ў бюро па працаўладкаваньні дзеля атрыманьня дапамогі, нідзе раней не працавалі й не зьбіраліся працаваць. У выніку «групавых звальненьняў» на прадпрыемствах і ва ўстановах засталіся бяз працы блізу 150 тыс. чалавек, хаця на пачатку 1990 года выказваліся думкі, што кожны трэйці работнік будзе звольнены. Гэтага не адбылося дзякуючы пасьлядоўнаму стрымліваньню росту зарплаты. Прыкладам для Польшчы стала былая ГДР, дзе «выбух» зарплаты прывёў да масавых банкрутстваў і да ня менш масавага беспрацоўя.

Нечаканасьцю сталася рэакцыя польскага сялянства – сацыяльнае групы, якая ўжо да рэформы валодала значнай уласнасьцю. Сяляне першымі выступілі супраць новае палітыкі. Паўтара года таму яны патрабавалі свабодных цэнаў на харчовыя тавары. Але, адчуўшы на сабе строгі рэжым рынку, узьнялі пратэст. Яны ўжо ня хочуць быць вольнымі вытворцамі, дый не гатовыя да гэтага, а хочуць аднавіць старыя прывілеі закупкі дзяржаваю ўсяго, што яны вырабляюць, г.зн. гарантыі акупаемых цэнаў незалежна ад якасьці прадукцыі. Тое самае можна сказаць і пра шахцёраў і пра рабочых буйных прадпрыемстваў. Іхні групавы інтарэс зводзіцца, хутчэй, да захаваньня статус-кво й зьнітаваны з ладам, што адыйшоў у нябыт. Але, нельга задаволіць старыя інтарэсы пры аднаchасовым правядзеньні палітыкі па стварэньні рынкавае эканомікі.

ЗАМЕЖНЫ КАПІТАЛ

Агенцтва па замежных інвэстыцыях у пэрыяд дзеяньня закону ад 23 сьнежня 1988 году пра гаспадарчую дзейнасьць з удзелам замежных суб'ектаў выдала 2799 ліцэнзіяў на стварэньне таварыстваў з замежнымі капіталамі (у 1988 годзе было выдадзена 864, а ў 1990 – 1935 ліцэнзіяў). Дарэчы, у СССР за ўсе гады перабудовы выдадзена блізу 3000 ліцэнзіяў, а рэальна дзейнічае 840 прадпрыемстваў з замежным удзелам.

Агульны аб'ём устаноўчага капіталу таварыстваў ацэньваецца на суму 544,1 млн даляраў ЗША, з чаго 373,8 млн складае замежны капітал (у 1989 г. – 141,7 млн даляраў ЗША, у 1990 – 232,1 млн).

Найбольшую колькасьць таварыстваў заснавалі інвэстары з ФРГ – 981, Швэцыі – 256, ЗША – 214, Аўстрыі – 200.

ЗЬНЕШНІ ГАНДАЛЬ

Зьнешнегандлёвы абарот, пададзены ў сталых цэнах, выявіў у 1990 годзе ў параўнаньні з 1989 годам значнае абмежаваньне гандлёвага абмену зь першай гандлёвай зонаю (рублёвы разьлік) – асабліва па імпарце. У абаротах з другой плацёжнай зонаю (даляравы разьлік) дынамічна рос экспарт, а таксама было прыпыненае – асабліва ў чацьвертым квартале – скарачэньне аб'ёму імпарту.

1-я (рублёвая) плацёжная зона

У 1990 г. перавышэньне экспарту над імпартам склала 4787,1 млн пераводных рублёў (у 1989 г. – 2111 млн). У 1991 г. (студзень, люты) экспарт склаў у бягучых цэнах 636,3 млн пераводных рублёў, імпарт – 403,5 млн.

2-я плацёжная зона

Станоўчае сальда склала 3798,3 млн даляраў ЗША (летась – 767,3 млн). Скарачэньне імпарту з 2-е плацёжнае зоны датычылася ўсіх групаў тавараў за выключэньнем прадукцыі электрамашынабудаваньня, а таксама паліва й энэргіі. У 1991 годзе (студзень, люты) экспарт у бягучых цэнах склаў 1784,3 млн даляраў ЗША, а імпарт – 1818,7 млн.

ПРАМЫСЛОВАСЬЦЬ

Прыбытак у студзені й лютым ад продажу прадукцыі й паслугаў у прамысловасьці быў на 3,6 % ніжэй як год раней. Лепшых паказчыкаў дасягнула дрэваапрацоўчая й цэлюлёзная прамысловасьць – 115%, харчовая – 111,1%, лёгкая – 103,9%, хімічная – 101,0%, а таксама паліўна-энэргетычная – 100,1%. Горшыя паказчыкі былі зафіксаваныя ў мэталюргічнай прамысловасьці – 85,2%, электрамашынабудаўнічай – 84,7%, прамысловасьці мінэральных угнаеньняў – 87,9%.

ЗАРОБНАЯ ПЛАТА

Сярэднямесячная заробная плата ў шасьці галінах прамысловасьці склала ў лютым бягучага году 1 680 000 злотых, г.зн. павялічылася на 238,6% у параўнаньні з адпаведным пэрыядам мінулага году.

Занятасьць у лютым бягучага году скарацілася ў параўнаньні з адпаведным пэрыядам мінулага – на 11,5%, а адносна студзеня сёлятняга году – на 0,9%.

ПРЫВАТЫЗАЦЫЯ

У структуры польскае эканомікі апроч групы, што складаецца з 500 буйных прадпрыемстваў, існуюць тысячы малых. Прыняты ў мінулым годзе закон аб прыватызацыі дзяржаўных прадпрыемстваў прадугледжвае для гэтых дзьвюх групаў два асноўныя спосабы прыватызацыі.

Гэтаак званая «прыватызацыя капіталу», заснаваная на пераўтварэньні прадпрыемстваў у акцыянэрныя таварыствы Дзяржаўнага Скарбу, а затым продаж акцыяў шляхам публічнае падпіскі на іх. Магчымы таксама продаж вялікіх пакетаў акцыяў так званым «інстытуцыйным» інвэстарам (банкам, іншым прадпрыемствам) альбо замежным інвэстарам.

Два прыватызаваныя такім чынам прадпрыемствы набылі замежныя інвэстары: 51% акцыяў польскага «Палям» выкупіла фірма «Філіпс», а 80% акцыяў фабрыкі папераробных машынаў «Фампа» былі прададзеныя карпарацыі «Балёйт».

Да канца лютага ў Міністэрстве пераўтварэньня ўласнасьці зарэгістравана каля 85 натарыяльных актаў акцыянэрных таварыстваў, а таксама каля 10 натарыяльных актаў таварыстваў з абмежаванай адказнасьцю.

Былыя прадпрыемствы падвяргаюцца прыватызацыі шляхам ліквідацыі. Пасьля сканчэньня працэдуры ліквідацыі – якая ня можа сьведчыць пра кепскія кандыцыі прадпрыемства – яго маёмасьць выстаўляецца дзеля продажу, здаецца ў арэнду. Да канца лютага гэты працэс ахапіў 136 прадпрыемстваў. І ў гэтай форме прыватызацыі могуць браць удзел замежныя гаспадарчыя суб'екты.

РЫНАК КАПІТАЛУ

У Міністэрстве пераўтварэньня ўласнасьці працягваецца праца па стварэньні ў Варшаве цэнтральнае біржы каштоўных папераў, а да пачатку яе дзейнасьці абарот акцыяў знаходзіцца ў кампэтэнцыі банкаў. Абарот каштоўных папераў будзе рэгулявацца спэцыяльным законам, які зараз абмяркоўваецца ў Сойме. Кантраляваць дакладнасьць каштоўных папераў будзе Камісія па каштоўных паперах.

ЗАКАНАДАЎСТВА

Зараз у Сойме абмяркоўваецца праект новага закону аб таварыствах з удзелам замежнага капіталу. У заканадаўчыя палажэньні маюць быць унесеныя шматлікія зьмены. У прыватнасьці, мяркуецца:

–увесьці поўны трансфэр прыбытку. (Да цяперашняга часу замежны суб'ект мог ажыцьцяўляць трансфэр прыбытку да велічыні станоўчага сальда абаротаў з замежжам, а зь бягучага году – дадаткова 15% ад квоты прыбытку, якая засталася звыш згаданага станоўчага сальда);

–ліквідаваць інвэстыцыйныя межы. (Дагэтуль мінімальны ўнёсак замежнага суб'екта ў капітал таварыства меўся складаць 50 тыс. даляраў ЗША, а мінімальны ўдзел замежнага суб'екта ва ўстаноўчым капітале таварыства складае 20%);

–ліквідаваць падаткавыя ільготы. (Дагэтуль у таварыстве з удзелам замежных суб'ектаў мог карыстацца трохгадовым пэрыядам вызваленьня ад папрыбытковага падатку. Таварыствы, створаныя да канца мінулага году, карыстаюцца таксама правам вызваленьня ад падаткаў з росту заробку. Старшыня Агенцтва па замежных інвэстыцыях, а таксама міністар фінансаў могуць падоўжыць пэрыяд вызваленьня ад падаткаў, аднак на тэрмін ня большы за 3 гады);

–ліквідаваць практыку абавязковага атрыманьня дазволу на стварэньне таварыства за выключэньнем некаторых выпадкаў, у прыватнасьці, калі замежны інвэстар хоча ажыцьцяўляць дзейнасьць у галіне, якая ахоўваецца зь меркаваньняў дзяржаўных інтарэсаў. (Дагэтуль кожны выпадак вымагае спэцыяльнага дазволу старшыні Агенцтва);

–значна лібэралізаваць парадак набыцьця паёў альбо акцыяў замежнымі суб'ектамі ў таварыствах, падпарадкаваных польскаму праву. (Дагэтуль патрэбны дазвол, які выдае старшыня Агенцва);

–адмовіцца ад неабходнасьці атрыманьня дазволу ад старшыні Агенства на зьмену сфэры дзейнасьці таварыства з удзелам замежнага капіталу;

–захаваць практыку вызваленьня ад выплаты мыта толькі ў дачыненьні сродкаў, якія зьяўляюцца неграшовым унёскам замежнага суб'екта ва ўстаноўчы капітал таварыства. (Дагэтуль вызваленьне ад выплаты мыта распаўсюджвалася таксама на машыны, абсталяваньне ды іншыя сродкі, прызначаныя для ажыцьцяўленьня дзейнасьці таварыства, і дзейнічала на працягу 3 год з моманту стварэньня таварыства.

ПАДАТКААБКЛАДАНЬНЕ

У 1991 г. плянуецца правядзеньне рэформы сістэмы падаткаабкладаньня ў мэтах спрашчэньня існага парадку й гарантаваньня раўнапраўнага стаўленьня да ўсіх падаткаплацельшчыкаў.

Будзе захаваная ранейшая стаўка падатку, г.зн. 40%. Ня будуць выкарыстоўвацца інвэстыцыйныя ільготы за выключэньнем выдаткаў на набыцьцё й мантаж машынаў і абсталяваньня ў малочнай прамысловасьці. Падтрымку інвэстыцыяў павінны забясьпечыць:

–увядзеньне права адлічэньня стратаў, панесеных у адным прыбытковым годзе, ад прыбытку, атрыманага на працягу наступных 3 год;

–падвышэньне ставак амартызацыйных адлічэньняў і пераацэнка кошту асноўных фондаў.

Да часу ўвядзеньня ўсеагульнага падатку з тавараў і паслугаў бярэцца падатак з абароту. Зь імпартных тавараў ён спаганяецца на мяжы мытнямі.

Яшчэ сёлета мае быць уведзены падатак з тавараў і паслугаў. Будуць ужывацца дыфэрэнцаваныя стаўкі гэтага падатку:

–асноўная (у памеры 18%);

–зьніжаная (5% ад перапрацаваных харчовых прадуктаў, лекавых прэпаратаў, кнігаў, часопісаў і жыльлёвага будаўніцтва);

–нулёвая (г.зн. вяртаньне сумы падатку, сплочанага на раньніх фазах экспартнага абароту, а таксама для некаторых сродкаў вытворчасьці, што служаць сельскай гаспадарцы: мінэральныя ўгнаеньні, сродкі аховы расьлінаў, прамысловыя крамы).

Незалежна ад падатку на тавары й паслугі, відаць, захаваецца акцызны падатак: на лікёра-гарэлачныя й вінныя вырабы, піва, тытунёвыя вырабы, паліва, машынныя алеі, ювэлірныя вырабы.

У склад мяйсцовых падаткаў і аплатаў уваходзяць: падатак на нерухомасьць, на транспартныя сродкі, на сабак, рынкавыя аплаты. Памеры гэтых падаткаў вызначаюцца мяйсцовымі ўладамі. Толькі максімальныя стаўкі падатку на транспартныя сродкі вызначаюцца міністрам фінансаў.

БАНКАЎСКАЯ СПРАВА

Польскае банкаўскае права дапускае наступныя магчымасьці ўдзелу замежнікаў у польскай банкаўскай сістэме:

1. Стварэньне банкаў у форме акцыянэрных таварыстваў замежнымі грамадзямі альбо з удзелам замежнага капіталу.

2. Адкрыцьцё аддзяленьняў альбо прадстаўніцтваў замежных банкаў.

–

Банк – акцыянернае таварыства

Банк могуць стварыць па меншай меры 3 юрыдычныя альбо 10 фізічных асобаў.

Дазвол на стварэньне банку выдае старшыня Нацыянальнага польскага банку пасьля кансультацыяў з Радаю банкаў і ўзгадненьня зь міністрам фінансаў. Дазвол можа быць выдадзены, калі былі забясьпечаныя:

1. Насычэньне банку ўласным капіталам. Тут існуюць наступныя патрабаваньні:

а) мінімальны ўласны капітал замежных грамадзянаў у канвэртуемай валюце павінен складаць 6 млн даляраў ЗША альбо эквівалент гэтае сумы ў іншых канвэртуемых валютах;

б) сума ў польскай валюце, якую ўносяць польскія грамадзяне, не абмяжоўваецца.

2. Памяшканьні й тэхнічныя сродкі, неабходныя для ажыцьцяўленьня дзейнасьці.

3. Прызначэньне на кіраўнічыя пасады асобаў з адпаведнай прафэсійнай падрыхтоўкаю. Да такіх пасадаў належаць: пасада кіраўніка, яго намесьнікаў і астатніх сяброў праўленьня банку. У склад праўленьня банку павінен увайсьці прынамсі адзін польскі грамадзянін.

Аддзяленьне (прадстаўніцтва) замежнага банку

Умоваю адкрыцьця аддзяленьня (прадстаўніцтва) замежнага банку зьяўляецца дазвол, выдадзены міністрам фінансаў пасьля ўзгадненьня са старшынём Нацыянальнага польскага банку.

Прадстаўніцтва ня можа ажыцьцяўляць банкаўскія апэрацыі, прадугледжаныя ў банкаўскім праве для банкаў або аддзяленьняў.

Падборка падрыхтаваная па матар'ялах польскага друку.

Пераклад Юрыя РАГУЛІ.



ПОГЛЯД

Юры ТУРОНАК

Ці быў справядлівы ў Садоме?

«17.07.41 г. Вільгельм Кубэ быў прызначаны шэфам цывільнае ўлады Беларусі, ён стаў перад пэрспэктываю дзейнасьці ў «найменш вядомым краі Эўропы» неакрэсьленага памеру й палітычнага лёсу, штучна й часова зьвязаным з Прыбалтыкаю. Неўзабаве дадалося да гэтага й усьведамленьне складанае нацыянальнае сітуацыі на даверанным яму абшары,» – піша Ю.Туронак, беларускі гісторык, які жыве ў Польшчы. Ягоная кніга «Беларусь пад нямецкай акупацыяй» стала ў Польшчы сэнсацыяй. Прапануем разьдзел з гэтае кнігі ў перакладзе аўтара..

Вільгельм Кубэ нарадзіўся 13.11.1887 у евангеліцкай сям'і ў Глёгаве над Одэрам. Ягоны бацька – прафэсійны унтэр-афіцэр, пасьля – падатковы чыноўнік у Бэрліне, дзе Вільгельм вучыўся ў гімназіі, а ў 1908–1912 – у Бэрлінскім унівэрсітэце. Ён быў адным са стваральнікаў Народнага саюзу студэнтаў, а ў 1911–14 яго кіраўніком і рэдактарам «Deutschvolkische Hochschulblatter».

У 1911 Кубэ ўступіў у Германскую Сацыяльную партыю, а ў наступным годзе стаў рэдактарам «Mecklenburgische Warte» ў Вісмары. Неўзабаве пакінуўшы гэтую партыю, у 1913 ён далучыўся да Германскае кансэрватыўнае партыі й да 1919 выконваў абавязкі акруговага сакратара гэтае партыі ў Вроцлаве, рэдагаваў «Schlesische Morgenzeitung» і супрацоўнічаў з рэдакцыяй «Schlesische Boten». У 1917 правёў тры тыдні ў казарме як ляндштурміст, скуль быў адкліканы сваёй партыяй.

Пасьля паражэньня Германіі ў Першай сусьветнай вайне Кубэ парывае з кансэрватыўнай партыяй. У 1919 ён прымае ўдзел у стварэньні Германскае народнае партыі й неўзабаве робіцца генэральным сакратаром яе акруговае арганізацыі ў Шлёнску, а ў 1920 у Бэрліне, дзе ў 1922–1923 акрамя таго выконвае яшчэ й функцыі гарадзкога радцы. Аднак і гэтая партыя ў выніку робіцца для яго недастаткова баявой.

У 1923 ён пакідае яе, і разам з членамі забароненае НСДАП (нацыяналь-сацыялістычнае нямецкае рабочае партыі) ствapae Народна-сацыялістычную партыю вольнасьці, а ў наступным годзе атрымлівае ад яе мандат пасла ў Райхстаг, дзе выступае як выразьнік поглядаў НСДАП. 1.12.1927 Кубэ ўступіў ва ўжо легалізаваную НСДАП, і праз некалькі тыдняў у знак прызнаньня заслугаў у нацыяналь-сацыялістычным руху Гітлер прызначае яго гаўляйтарам усходняе мархіі (Ostmark). Тут Кубэ разьвіў актыўную дзейнасьць, у выніку якой колькасьць членаў НСДАП у гэтай акрузе з 66 у 1928 вырасла да 10000 у 1931 і да 80000 у 1933. Адначасова з 1925 працуе рэдактарам часопіса «Der Markische Adler», які аддае ў распараджэньне НСДАП.

У траўні 1928 Кубэ быў абраны паслом у Прускі Ляндтаг, у якім па даручэньні Гітлера пачаў кіраваць нацыяналь-сацыялістычнай фракцыяй. Дзейнасьць Кубэ ў Ляндтагу шмат у чым паспрыяла перамозе гітлераўскае партыі ў Германіі. Менавіта Кубэ дамогся скасаваньня 27.09.1928 забароны на выступленьні Гітлера ў Прусіі. Гэта пры тым, што нацыяналь-сацыялістычная фракцыя ў Ляндтагу налічвала толькі 6 паслоў. Пра гэтую паслугу Гітлер памятаў усё жыцьцё.

Пасьля перамогі НСДАП Кубэ прымае актыўны ўдзел у дзяржаўным і палітычным жыцьці, займаецца літаратурнай і публіцыстычнай дзейнасьцю.

Ня гледзячы на тое, што Кубэ лічыўся перакананым антысэмітам, у красавіку 1936 ён паслаў да галоўнага судзьдзі НСДАП райхсляйтэра Вальтэра Буха ананімны ліст, у якім вінаваціў яго за ганеньне на габраяў, указваючы адначасна на габрайскае паходжаньне ягонае жонкі. Такім чынам ён закрануў яе сваяка – Марціна Бормана. Пасьля таго, як гестапа ўстанавіла аўтарства ліста, Кубэ страціў партыйныя й дзяржаўныя пасады, хаця пры садзейньні Гітлера застаўся членам Райхстагу й НСДАП і захаваў сымбалічны тытул гаўляйтэра. Фактычна-ж быў выключаны з палітычнага жыцьця на працягу 5 год.

Таму прызначэньне Кубэ на пасаду генэральнага камісара Беларусі выклікала немалую сэнсацыю сярод найвышэйшых гітлераўскіх функцыянэраў.

Але-ж гэтага хацеў Гітлер, які меў намер зрабіць яго камісарам Райху ў Маскве, а пасьля даручыць найбольш прыкметную пасаду на Ўсходзе. Такім чынам, Кубэ здабыў пасаду дзякуючы выключна падтрымцы Гітлера й насуперак меркаваньню іншых уплывовых асобаў у Бэрліне.

Дзеля дзейнасьці на Беларусі Кубэ атрымаў вельмі агульныя ўказаньні: кіраўніцтва абшарам і выкарыстаньне яго дзеля нямецкае ваеннае гаспадаркі. Прычым адсутнасьць падрабязных прадпісаньняў замяніў дэвіз: «Ўсё, што робіш дзеля Германіі, – добрае, усё іншае – кепскае».

Бясспрэчна тое, што ў сваёй дзейнасьці на Беларусі Кубэ перад усім кіраваўся інтарэсамі Германіі. Аднак моцная асабістая пазіцыя, якая была забясьпечаная падтрымкаю Гітлера, давала яму права на ўласную інтэрпрэтацыю гэтых інтарэсаў, якая шмат у чым супярэчыла дзеяньням вэрмахту й СС. Разыходжаньне ўстановак пад час рэалізацыі заданьняў акупацыі выявілася адразу-ж пасьля прыбыцьця Кубэ у Менск.

У канцы кастрычніка 1941 генэральны камісарыят у Менску атрымаў справаздачу слуцкага камісара Царля пра ўчыненае на вуліцах горада адзінкаю германскае паліцыі бясьпекі й літоўскім паліцэйскім аддзелам выбіцьцё слуцкіх габраяў. Насуперак супрацьдзеяньню Царля й мясцовае жандармэрыі былі зьнішчаныя габраі-рамесьнікі, якіх часам выцягвалі проста зь мейсцаў працы. Адначасова зьбівалі гумавымі палкамі й прыкладамі беларускіх жыхароў Слуцку.

1 лістапада Кубэ выслаў справаздачу Царля Розэнбэргу й Лёзэ з патрабаваньнем распачаць карную справу ў дачыненьні да ўсяго афіцэрскага корпусу паліцэйскага батальёну – выканаўцы бойні ў Слуцку. Пратэстуючы супраць вынішчэньня габрайскіх рамесьнікаў, Кубэ пісаў: «Такімі мэтадамі нельга ўтрымаць на Беларусі спакою й парадку. Тое, што цяжкапараненых закапалі жывымі, пасьля чаго яны выкараскаліся з магілаў, – гэта такое бяздоннае сьвінства, што здарэньне гэтае павінна-б быць прадстаўлена Фюрэру й маршалу Райху (Розэнбэргу – Ю.Т.). Цывільная адміністрацыя на Беларусі прыкладае найбольшыя стараньні, каб згодна з указаньнямі Фюрэра й міністра Райху атрымаць людзей для Германіі. З гэтымі стараньнямі ня могуць спалучацца пakaзаныя тут мэтады».

Пазіцыя Кубэ ў гэтай справе адлюстроўвала яго імкненьне ўсталяваць супрацоўніцтва зь мясцовым насельніцтвам, што ён лічыў галоўнай умоваю посьпеху ўсіх мерапрыемстваў акупацыйных уладаў. Адсюль вынікалі ягоныя намаганьні аб выключэньні безумоўных і хаатычных рэквізіцыяў прадуктаў харчаваньня, якія праводзіліся войскам, а таксама цывільнымі ўладамі й давялі да бядотнага стану сельскую гаспадарку, а жывёлагадоўлю – да нясдольнасьці аднавіць пагалоўе. Гэтай мэце служыў таксама клопат пра стан беларускіх музэяў і навуковых установаў, пра бясьпеку працаўнікоў мясцовае адміністрацыі.

У сьнежні 1941 з прычыны расстрэлу нямецкімі жаўнерамі западозранага ў кантактах з партызанамі бургамістра гораду Негарэлае адбыўся востры канфлікт Кубэ з камандуючым вэрмахту ў генэральнай акрузе Беларусі генэралам Бэхтальдэгаймам, Кубэ жадаў пакараньня вінаватых, зазначаючы, што, калі закрываць вочы на такую практыку, ніводзін бургамістар на Беларусі не захоча працаваць на акупацыйны ўрад. Яшчэ ў ліпені 1943 ён прыгадаў шэфу менскага СД факты садысцкіх зьдзекаў з трох беларусак, якія мелі мейсца ў канцы 1941. Гэтая лінія Кубэ датычылася соцень тысяч ахвяраў гітлераўскага тэрору на Беларусі.

Асаблівае ўвагі заслугоўваюць аднак адносіны Кубэ да масавае экстэрмінацыі (вынішчэньня) габраяў.

Далін лічыць, што ягонае супрацьўленьне й перасьцярогі ў гэтай справе былі абумоўленыя толькі эканамічнымі й палітычнымі меркаваньнямі – бо габраі складалі пераважную частку рамесьнікаў на Беларусі, а мэтады іх вынішчэньня выклікалі ў беларускім грамадзтве настроі не на карысьць немцам. Па сутнасьці, пазіцыя Кубэ ў гэтай справе не была адназначнай. Як стары нацыяналь-сацыялістычны дзеяч і адзін з тэарэтыкаў антысэмітызму, ён ніколі не выступаў супраць самога прынцыпу экстэрмінацыі габраяў і часта карыстаўся афіцыйнай антыгабрайскай фразэялёгіяй.

Аднак-жа на Беларусі тэорыя ўступіла ў канфрантацыю са страшнай яваю й выклікала – паводле вобразнае фармулёўкі Гельмута Гайбэра – глыбокі жах вучня чорнакніжніка, які ўбачыў выкліканых сабою духаў. І таму, не выступаючы афіцыйна супраць асноваў ідэялёгіі гітлерызму, Кубэ схіляўся да абмежаваньня памераў экстэрмінацыі габраяў на Беларусі. Перад усім ён імкнуўся да адкладаньня на пазьнейшы час гэтае акцыі, выказваючы разнастайныя гаспадарчыя й палітычныя прычыны. Зьвяртаўся да Гейдрыха ў справе дэпартаваных тут нямецкіх габраяў, падкрэсьліваючы іх часткова арыйскае паходжаньне, а таксама заслугі для Германіі як франтавых жаўнераў часоў Першае сусьветнае вайны.

Гэтыя паўмеры напачатку былі на зьдзіўленьне выніковыя, пра што сьведчыць рапарт шэфа СД Остлянда, які дае статыстыку пра замардаваных і яшчэ жывых габраяў у асобных акругах паводле стану на канец студзеня 1942. Як вынікае з гэтых зьвестак, перад вясною 1942 у Эстоніі былі зьнішчаныя ўсе (зрэшты, іх там было няшмат) габраі, у Латвіі засталося іх толькі 7%, у Літве – 12%, у той час, як на Беларусі – 75%. Такі-ж высокі працэнт паказвае таксама іншы рапарт СД, датаваны лютым 1942. Тым часам, як ва ўсходняй Беларусі, якая заставалася пад вайсковай уладаю, вынішчэньне габрайскага насельніцтва ішло значна хутчэй чым на абшары, якім кіраваў Кубэ. Такім чынам, да вясны 1942 аддадзеная цывільным уладам Генэральная Акруга Беларусі займала ў гэтым сэнсе пазіцыю бясспрэчна выключную. Дзеяньні Кубэ далі мажлівасьць дзесяткам тысяч габраяў уцячы з гетаў у лясы, што было шанцам захаваць жыцьцё.

Працяг будзе.

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Днямі рэдакцыя атрымала ліст з Аўстраліі ад Прэзідэнта Беларускай Цэнтральнай Рады сп. Міколы ЗУЯ. Ня гледзячы на супярэчлівасьць дзейнасьці БЦР, мы тым ня менш разглядаем яе як факт нацыянальнай гісторыі. Апрача таго, гэты ліст выдатна дапаўняе артыкул Ю.Туронка.



BIEŁARUSKAJA NARODNAJA RESPUBLIKA
ПРЭЗІДЭНТ
БЕЛАРУСКАЙ ЦЭНТРАЛЬНАЙ РАДЫ

Чэрвень 1991

ДА ЎСЯГО БЕЛАРУСКАГА ГРАМАДЗТВА

Дарагія суродзічы!

Вітаю Вас з 47-мі ўгодкамі 2-га Ўсебеларускага Кангрэсу й арганізаваньнем беларускага войска – Беларускай Краёвай Абароны.

Лёс на мяне ўзлажыў абавязак і гонар браць удзел так у арганізаваньні Беларускай Краёвай Абароны (БКА), як і скліканьні 2-га Ўсебеларускага Кангрэсу, і тут адразу хачу падкрэсьліць, што, ня гледзячы на пастаянныя спробы ворагаў апляміць увесь беларускі вызвольна-адраджэнцкі рух пад час Другое Сусьветнае вайны, 2-і Ўсебеларускі Кангрэс быў склікаpы беларускімі патрыётамі з тым, каб даць беларускаму народу магчымасьць юрыдычна зацьвердзіць абвяшчэньне незалежнасьці Беларусі, актам 25-га сакавіка 1918 г.,ануляваць усе шкодныя для Беларусі трактаты ворагаў і яшчэ раз заявіць усяму сьвету сваю рашучасьць змагацца за сьвятыя ідэалы незалежнасьці аж да канчатковае перамогі!!!

Як вядома, абвешчаная Радаю Беларускай Народнай Рэспублікі незалежнасьць Беларусі была скора зьнішчаная брутальнай ваеннай сілаю маскоўска-камуністычных імпэрыялістаў, каторыя таксама ўтварылі фікцыйную структуру Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі, ад імя якой праводзілі сваю варожую дзейнасьць з мэтаю зьліквідаваньня гістарычнае Рады БНР. Варожая дзейнасьць мела посьпехі, і на Бэрлінскай канфэрэнцыі паміж Радаю Беларускай Народнай Рэспублікі й прадстаўнікамі БССР 20-га кастрычніка 1925, бальшыня сяброў Рады БНР паверылі хлусьні камуністычных прадстаўнікоў, прызналі БССР за праўнае прадстаўніцтва беларускага народу, зракліся сваіх мандатаў і пасадаў БНР ды пераехалі на сталае жыцьцё ў Савецкі Саюз – дзе былі ў скорым часе зьліквідаваныя як «ворагі народу»... Гэтае самазьліквідаваньне Рады Беларускай Народнай Рэспублікі бальшынёю тварцоў акту 25-га сакавіка, юрыдычна моцна пахіснула абвяшчэньне незалежнасьці Беларусі.

На тэрыторыі БССР у скорым часе пачалося масавае й плянавана праводжанае вынішчэньне беларускага народу. Бальшыня беларускага нацыянальнага актыву ва ўрадзе БССР, беларускай інтэлігенцыі, і мільёны нявінных дзетак Беларусі былі зьнішчаныя, і ўсе галіны жыцьця Беларусі падданыя пад жорсткую рэпрэсію, і пасілены націск русіфікацыі. На Заходняй частцы Беларусі, якая апынулася пад польскім панаваньнем як вынік Рыжскага трактату ў 1921, усё Беларускае нацыянальнае жыцьцё таксама было падданае пад жорсткую рэпрэсію; Беларуская Грамада паданая на польскі суд, беларускія паслы ў польскім парлямэнце арыштаваныя, беларускамоўныя школы закрытыя, і беларускае насельніцтва на сваёй беларускай зямельцы апынулася пад вялікім націскам палянізацыі...

Гэты вялікі ды афіцыйна праводжаны націск ворагаў з мэтаю зьнішчэньня беларускага народу як асобнае й гістарычнае нацыі, узлажыў яшчэ большую й пільную патрэбу на беларускіх патрыётаў выкарыстаць кожную магчымасьць і нагоду, каб адбудаваць зруйнаванае беларускае нацыянальнае жыцьцё!!!

Надыходзяць падзеі Другое Сусьветнае вайны, і ў 1941 Беларусь апынулася пад кантролем новага нямецкага акупанта, і, выкарыстоўваючы ваенную суматоху, беларускія патрыёты адразу прыступілі да адбудовы свае краіны.

Ня гледзячы на перашкоды з усіх бакоў, ахвярная праца беларускіх патрыётаў пачала даваць параўнальна добрыя вынікі і, як пішацца ў польскамоўнай кніжцы, выдадзенай сп. Юрыем Туронкам у Варшаве ў 1989 годзе пад тытулам «Беларусь пад нямецкай акупацыяй», ужо нават у 1941–1942 школьным годзе на акупаванай немцамі тэрыторыі Беларусі адкрыліся й працавалі 3485 школ з удзелам у іх болей за 346000 вучняў...

Аднак, чым болей немцы цярпелі няўдачы на франтох, тым болей яны пачалі зьвяртаць увагу на арганізаваньне Беларускай Краёвай Абароны, а таксама на арганізаваньне беларускага ўраду – Беларускай Цэнтральнай Рады, якая была пакліканая да жыцьця пад канец 1943 г. на чале зь вядомым беларускім дзеячам-патрыётам праф. Р.Астроўскім.

Ад самага пачатку дзейнасьці БЦР пачалі таксама рабіцца захады, каб склікаць 2-гі Ўсебеларускі Кангрэс і гэтым самым даць магчымасьць беларускаму народу выказаць сваё жаданьне быць вольным і незалежным.

Арганізатары 2-га Ўсебеларускага Кангрэсу добра ведалі, што гітлераўцы не былі прыхільнікамі незалежнасьці Беларусі – бо было ўсім добра вядома, што немцы некаторы час таму назад ужо паарыштоўвалі так Літоўскіх, як і Ўкраінскіх незалежніцкіх правадыроў, дзеля гэтага, зацьвярджэньне 2-ім Усебеларускім Кангрэсам акту 25-га сакавіка 1918 пярэчыць ды анулёўвае ўсе варожыя паклёпкі, што быццам-бы тварцы 2-га Ўсебеларускага Кангрэсу былі нямецкімі наймітамі!!!

Згодна загадзя падрыхтаванага пляну 27-га чэрвеня 1944 зьехаліся ў Менск 1039 дэлегатаў і сваімі вуснамі аднагалосна зацьвердзілі «Рэзалюцыю 2-га Ўсебеларускага Кангрэсу» ў 1-ым пункце якой гаворыцца:

«Вызнаць правільнай і зноў пацьвердзіць гістарычную пастанову Рады Беларускай Народнай Рэспублікі, якая, маючы паўнамоцтвы 1-га Ўсебеларускага Кангрэсу 1917 г., на сваім сходзе 25-га сакавіка 1918 г. урачыстай Устаўной граматаю вырашыла аб канчальным разрыве Беларусі з бальшавіцкай Масквою й расейскай дзяржаваю ва ўсіх яе формах»...

У наступных параграфах рэзалюцыі гаворыцца аб ануляваньні зробленых ворагам трактатаў, якія тычацца Беларусі, і таксама заяўляецца, што ўсе будучыя пастановы ворагаў адносна Беларусі й беларускага народу ня будуць мець праўнае сілы...

На заканчэньне я яшчэ раз заклікаю Вас працягваць змаганьне за поўнае вызваленьне й незалежнасьць Беларусі – бо толькі тады беларускі народ зажыве шчасьліва, калі над ім вораг панаваць ня будзе!!!

Няхай жыве Вольная й Незалежная Беларусь!!!





РУХ

Рэгістрацыя БНФ

Юры ХАДЫКА



„Я хачу павіншаваць ўсіх дэмакратычна настроеных людзей Беларусі зь перамогаю"

19 чэрвеня адбылася рэгістрацыя Беларускага Народнага Фронту «Адраджэньне» Міністэрствам юстыцыі БССР. Упаўнаважаным прадстаўнікам Сойму БНФ Ул.Анцулевічу й В.Чуйко міністар Л.Дашук уручыў пасьведчаньне №110. Гэтым самым скончылася барацьба, якую вёў Народны Фронт за легалізацыю шырокага дэмакратычнага руху, пачынаючы з 12 ліпеня 1989 г., калі ўпершыню пасьля Установчага Зьезду дакументы БНФ былі пададзеныя на рэгістрацыю. Гісторыя гэтае барацьбы вельмі павучальная, і таму трэба нагадаць яе асноўныя этапы.

Першая рэакцыя афіцыйнае ўлады наступіла 9 верасьня 1989 г., калі кіраўніцтва БНФ было выклікана ў Прэзідыюм ВС БССР, дзе былы намесьнік Старшыні Прэзідыюма Ул. Мікуліч паведаміў, што Фронту адмоўлена ў рэгістрацыі, і ўручыў дакумэнт пад назваю «Заключэньне па Статуце БНФ за перабудову «Адраджэньне».

Назаўтра гэтае «заключэньне» было надрукаванае ў «Советской Белоруссии», а яшчэ праз дзень — у «Звяздзе». З хітрай абачлівасьцю ў надрукаваным матар'яле не былі пастаўленыя подпісы аўтараў. Але сёньня трэба назваць іх прозьвішчы: Ул. Мікуліч, сакратар ПВС БССР Л. Сырагіна, першы намесьнік Пракурора БССР В.Кандрацьеў, нам. міністра юстыцыі В.Лоўчы, сакратар Белсаўпрафу Д.Марач, першы намесьнік міністра ўнутраных спраў В.Кавалёў, першы намесьнік старшыні КДБ БССР Э.Шыркоўскі й два сапраўдныя аўтары: загадчык юрыдычнага аддзелу ПВС БССР Я. Бурдзевіцкі й загадчык аддзелу Інстытуту філязофіі й права АН БССР Ул.Шабайлаў. Сьпіс характэрны вялікай колькасьцю намесьнікаў, а таксама тым, што некаторыя асобы зь яго ўжо страцілі свае пасады. Адмова была незаконная, як па форме, так і па сутнасьці. Каб надаць ёй больш-менш прыстойны выгляд, і зьявілася гэтае «Заключэньне».

Апрача кругавой парукі ЦК КПБ распрацаваў ідэялягічнае прыкрыцьцё для дзяржаўнага беззаконьня. Яно грунтавалася на тэзісах: «...Статут БНФ — гэта не статут добраахвотнага таварыства альбо саюзу, а, па сутнасьці, статут палітычнае партыі...», «БНФ не прызнае кіраўнічае ролі Камуністычнае партыі...». «У Статут уключаныя нормы відавочна дыскрымінацыйнага характару ў адносінах да выбаленых партыйных, камсамольскіх і прафсаюзных работнікаў... якія могуць быць толькі шараговымі членамі групаў падтрымкі». (Цытаты з «Заключэньня»). Ідэёлягам з ЦК КПБ не падабалася незалежная ад камуністычнага кантролю грамадзкая арганізацыя, якая абапіралася на шырокія пласты беспартыйнага люду. Таму яны навесілі на БНФ шыльду «партыя» й праз сваю прэсу ўпарта навязвалі гэтую недарэчнасьць масавай сьвядомасьці. Але ня «партыі» баяліся апаратчыкі: сапраўдная прычына іх боязі была іншай. Набліжаліся выбары, і законнае існаваньне такой арганізацыі, як БНФ, утварала рэальную небясьпеку неабмежаванаму панаваньню КПБ. Неабходна было пазбавіць БНФ магчымасьці шырокага ўдзелу ў выбарчай кампаніі.

Вясною 1990 г. перад выбарамі дакументы БНФ былі пададзеныя ў СМ БССР, які наогул не рэагаваў на нашыя заявы, ня гледзячы на тое, што да гэтага часу адпала спасылка на «непрызнаньне кіраўнічае ролі».

Наступны паварот гэтае дэтэктыўнае гісторыі адбыўся 4 кастрычніка, калі дакументы БНФ былі пададзеныя для рэгістрацыі ў Міністэрства юстыцыі БССР у адпаведнасьці з толькі што прынятым усесаюзным законам аб партыях і арганізацыях. Аднак, прачакаўшы два месяцы, прадугледжаных законам для разгляду пытаньня, чыноўнікі Міністу выклікалі прадстаўнікоў БНФ і паклалі перад імі цьмяныя копіі з арыгіналаў дакумэнтаў, даўно пададзеных на рэгістрацыю, і паскардзіліся, што яны ня могуць іх прачытаць. Магчыма, гэты непрыстойны жарт прыдумаў тагачасны міністар юстыцыі В. Ціхіня, які дакладна ў гэты дзень, 4 сьнежня 1990 г., перасаджваўся зь міністэрскага крэсла ў крэсла сакратара ЦК КПБ. Так чарговы раз кампартыя праілюстравала, як яна разумее тэрмін «прававая дзяржава», і чаго вартыя яе заклікі да спыненьня канфрантацыі. Больш таго, чыноўнікі Міністу запатрабавалі дадатковыя дакумэнты з Установчага Зьезду БНФ, якія раней паводле закону не былі патрэбныя.

Улічваючы, што набліжаўся чарговы зьезд БНФ, на якім трэба было ўнесьці зьмены ў Статут, мы былі вымушаныя часова спыніць спробы дамагчыся рэгістрацыі. Кампанія супрацьстаяньня аднавілася 14 красавіка, калі новы пакет дакумэнтаў быў перададзены ў Міністэрства. Сойм утварыў групу ў складзе Ул.Анцулевіча, Г.Вашчанкі, Г.Сямдзянавай і В.Чуйко, якім даручыў займацца рэгістрацыяй. Гэтай групе сяброў Сойму, якая дзейнічала ў строгай адпаведнасьці з законам, давялося пераадолець шмат цяжкасьцяў. Рашаючую ролю адыграла пагроза звароту ў суд з грамадзянскім іскам супраць Міністу, які патрабаваў ад БНФ таго, што не прадугледжана законам, у той час, калі КПБ была зарэгістраваная з парушэньнем таго-ж закону.

У рэшце рэшт БНФ выстаяў у гэтай няроўнай барацьбе. І ня толькі выстаяў, але атрымаў маральную перамогу, не прызнаўшы ні «кіраўнічае ролі» ні асаблівага становішча КПБ-КПСС, не адмовіўшыся ад заваяванага ім права гаварыць ад імя шырокае беспартыйнае грамадзкасьці Беларусі.

Але акт 19 чэрвеня — як двухабліччны Янус, адзін твар якога зьвернуты ў мінулае, другі — у будучыню. Ён вымушае КПБ-КПСС спыніць злосную паклёпніцкую кампанію ў сродках масавае інфармацыі, паколькі БНФ цяпер можа прыцягнуць паклёпнікаў да судовае адказнасьці. Новы статус дае нам магчымасьць здабыць памяшканьні для працы й патрабаваць час на дзяржаўным ТБ. Адкрываюцца новыя пэрспэктывы ўдзелу ў выбарчых кампаніях.

А пакуль я хачу павіншаваць усіх дэмакратычна настроеных людзей Беларусі зь перамогаю й яшчэ раз падзякаваць сп.сп. Анцулевічу, Вашчанцы, Сямдзянавай і Чуйко за бліскуча зробленую працу.

Намесьнік Старшыні БНФ, прафэсар Юры ХАДЫКА.

Фота Кастуся Войткі.

КАМЭНТАР

Пірава перамога



4-я сэсія ВС БССР цалкам праігнаравала патрабаваньні красавіцкіх страйкаў. Стаўленьне рабочых да вынікаў сэсіі камэнтуе адзін зь лідэраў забастоўшчыкаў народны дэпутат БССР Сяргей АНТОНЧЫК.

Мы ня мелі ніякіх ілюзіяў у дачыненьні да сэсіі й ад самага пачатку ведалі, што нашыя патрабаваньні застануцца непачутымі. Цяпер мы занятыя стварэньнем незалежных прафсаюзаў, бо страйкамы зьяўляюцца арганізацыямі хуткага рэагаваньня й эфэктыўныя толькі пад час праведзеньня забастовак.

Што датычыцца канкрэтных крокаў, дык мы мусім давесьці да ўсіх рабочых Рэспублікі інфармацыю аб выніках сэсіі, а таксама думку пра тое, што на гэты ВС спадзявацца ўжо няма сэнсу, можна толькі патрабаваць яго́нага роспуску. Мы думаем, што да новага страйку рабочы рух падыйдзе куды больш арганізаваным, і тады будзем настойваць выключна на роспуску ВС.

Многія са зларадзтвам гавораць штосьці накшталт «ну што, прайгралі, рабацягі?» Я з гэтым згодны толькі, калі перамогу ВС лічыць піраваю. Бо сам зьмест паседжаньняў сэсіі працаваў супраць уладаў. І менавіта ў гэтым я бачу парадаксальную канструктыўнасьць сэсіі.

Чытачоў, безумоўна, цікавіць нашая рэакцыя на рэпрэсіі супраць арганізатараў блякады чыгункі й галадоўку аршанскіх рабочых. Паводле ўмоваў спыненьня страйку ў такіх варунках мы павінны былі-б аднавіць яго. Аднак гэтую магчымасьць можна разглядаць толькі як тэарэтычную. Страйкавы рух Беларусі перайшоў у другую стадыю, якая ад першага ўсплёску на хвалі абурэньня дзяржаўным ашуканствам адрозьніваецца актыўнымі спробамі адміністрацыі й Саўміну грашовымі падачкамі зьбіць гэтую хвалю. І па першым часе ўладам гэта ўдалося.

У пляне тактыкі я хачу падкрэсьліць, што мы адмаўляем практыку бальшавікоў. У красавіку мы маглі ўвесьці страйкі ў «штопар», і цалкам магчыма, што дасягнулі-б перамогі. Але праз гэта мы самі сталі-б ахвярамі рэвалюцыі. Люмпэнізаваная сьвядомасьць не сьпынілася-б перад зьвяржэньнем новага ўраду, які пры ўсім сваім жаданьні ня здолеў бы хутка палепшыць жыцьцё. І рана ці позна азлобленае адарванае ад каранёў грамадзтва прыйшло-б да новага віткa таталітарызму.

Сяргей АНТОНЧЫК.

Малюнак Мікалая Чаркасава.

SEX SHOP

Адмена трансьляцыі сэсіі ВС БССР пазбавіла нас магчымасьці добра пасьмяяцца. Мяркуем, аўтара гэтых цытатаў пазнае кожны.

·Уважаемые народные депутаты!

Не возбуждайтесь. Ну я прошу. Я прошу. Что вы меня, как резиновую штуку, пихаете туда-сюда.

***

Никуда мы спускать не имеем возможности, потому что нам надо 2/3 голосов. И спускать преждевременно не спускайте. Подержите немножко.

***

Товарищ министр, вы не возражаете, если мы у вас одну часть укоротим? Товарищи, он согласен. Ну не спешите, не спешите. Не нужно насилия.



Даруй ім, бо ня ведаюць, што твораць

У беларускіх палітычных колах пачаліся пошукі кандыдатаў на пасаду прэзідэнта. У віцебскай філіі Аб'яднанае дэмакратычнае партыі сярод магчымых кандыдатаў называецца прозьвішча ... народнага дэпутата СССР Аляксандра Жураўлёва. Няўжо віцебскія аб'яднаныя дэмакраты ўсурёз надумалі заняцца палітычнай рэанімацыяй?

«Память» рыхтуе зьмену

Менск. 18 чэрвеня Міністэрства юстыцыі БССР зарэгістравала новую грамадзкую арганізацыю — «Союз Скаутов Белоруссии». Згодна са статутам, сваю дзейнасьць ССБ праводзіць у адпаведнасьці з Канстытуцыямі БССР і СССР. ССБ не прадстаўляе якую-небудзь палітычную партыю ці арганізацыю. Сябрамі ССБ могуць быць грамадзяне БССР, іншых рэспублік СССР ці замежных краінаў. Філіі ССБ створаныя ў Гародні, Бярэсьці, Смаргоні, Віцебску, Магілёве.

Кіраўніцтва «Союзу Скаутов Белоруссии» мае шчыльныя сувязі зь менскімі згуртаваньнямі «Память» і «Белая Россия». На пытаньне да аднаго з кіраўнікоў ССБ, Аляксандра Гадлеўскага, як ён разумее слова «айчына» ў тэксьце прырачэньня скаўта, ён адказаў: «Я считаю Отечеством Россию».

Цэнтар мусульманскай культуры

Іўе (Гарадзенская вобл, паводле М.Карнеівіча). 10 чэрвеня ў Іўі, дзе значная частка насельніцтва вызнае іслам, адзначалася сьвята Курбан-Байрам — адно з галоўных у мусульманскім календары. Сьвяткаваньне арганізаваў Гарадзенскі цэнтар мусульманскае культуры імя Абу Алі ібн Сіны (кіраўнік — Сарвар Нурадзьдзін Зінявіч). Цэнтар зарэгістраваны летась і зьяўляецца адзіным у Рэспубліцы. Мэта яго дзейнасьці — захаваньне й падтрыманьне культуры мусульманскага насельніцтва Беларусі.

Цэнтар падтрымлівае сувязі з падобнымі асяродкамі больш як у 40 краінах сьвету, але дагэтуль ня мае ўласнага памяшканьня.

Фэрмэрскі рух пашыраецца

56 фэрмэрскіх гаспадарак створана на сёньняшні дзень на Берасьцейшчыне. Найбольшая іх колькасьць — каля 20 — у Маларыцкім раёне. На кожнага фэрмэра прыпадае 10–12 гектараў зямлі.

Страсьці вакол прэзідэнцтва

«Прэзідэнт намэнклятуры — гэта шлях да дыктатуры,» — пад такім лёзунгам стаялі 26 чэрвеня пікетчыкі каля Дома ўраду ў Менску. Гэта быў дзень, калі беларускі парлямэнт абмяркоўваў магчымасьць абраньня першага прэзідэнта на сэсіі ВС БССР.

Рэформы ў выцьвярэзьніку

У адпаведнасьці з рашэньнем аблвыканкаму ў Бярэсьці зачынены адзіны ў горадзе мэдвыцьвярэзьнік. Цяпер «спэцмэддапамога» будзе аказвацца ў абласным наркалягічным дыспансэры, дзе з гэтае нагоды выдзелена некалькі ложкаў. Захаваньне лякарскае таямніцы гарантуецца.

Моладзь гуртуецца

22–24 чэрвеня ў Львове адбылася 3-я сустрэча дэмакратычных аб'яднаньняў моладзі Ўсходняе Эўропы, арганізаваная львоўскімі «Студэнцкім брацтвам» і «Студэнцкай сьпілкаю». Мэта сустрэчы — каардынацыя дзейнасьці маладзёжных згуртаваньняў, акрэсьленьне агульных мэтаў. Беларусь была прадстаўленая суполкаю імя Смоліча (БДУ) ды Задзіночаньнем беларускіх студэнтаў.

Менскі Ленін ізноў зьняважаны

Менск. Ранкам 23 чэрвеня быў абліты ружовай фарбаю помнік Леніну на пляцы перад Домам ураду. Ужо а 10.00 сьляды акцыі былі зьнішчаныя. Помнік ахоўваўся міліцыяй.

Свабоду Зянону Пазьняку!

Сярод дэпутатаў ВС БССР быў распаўсюджаны праект пастановы аб пазбаўленьні старшыні БНФ З.Пазьняка дэпутацкае недатыкальнасьці з мэтаю прыцягненьня яго да адміністратыўнае адказнасьці за падзеі 7 лістапада ў Менску. Мераю пакараньня мог-бы быць штраф, або 15 сутак арышту. Сэсія згоды на разгляд гэтага пытаньня не дала.

Купальле

Вязынка (Маладэчанскі р-н). У ноч на 23 чэрвеня суполкі «Талака» (Менск) і «Летуценьнікі» (Заслаў'е) сьвяткавалі купальле на радзіме песьняра. Купальле ў Вязыцы робіцца традыцыяй — яно ладзіцца 8 год запар.

Падборку падрыхтавалі Алена Радкевіч і Уладзімір Панада.

КРОНІКА



РЭПРЭСІІ

Валеры СЯДОЎ. 2 месяцы за кратамі

Згубіўшы надзею адстаяць правы чалавека, арыштаваны за ўдзел у лістападаўскім антыкамуністычным мітынгу Валеры СЯДОЎ зьвярнуўся зь лістом у пасольства ЗША, у якім намагаецца прыцягнуць увагу амэрыканскіх палітыкаў да прававога нігілізму савецкіх уладаў.



Масква, вул.Чайкоўскага,
Пасольства ЗША.

Паважаныя спадары!
Паважаны спадар пасол!

Я цудоўна ўсьведамляю ўсю ступень Вашае занятасьці й таму паспрабую выкласьці сутнасьць свайго звароту да Вас гранічна сьцісла й у агульных рысах.

Як Вам, магчыма, вядома, 7 лістапада 1990 году ў Менску адбыўся мітынг, арганізаваны Беларускім Народным Фронтам. Мітынг насіў яўна мірны, але антыкамуністычны характар і быў накіраваны супраць манапольнага амаральнага й бяздарнага кіраваньня КПСС. Пры гэтым падкрэсьліваю: ніякіх заклікаў і дзеяньняў, накіраваных на гвалтоўную зьмену існае ўлады не выказвалася й не прадпрымалася. Народ шчыра й адкрыта выказваў сваё стаўленьне да камунізму й КПСС (КПБ), патрабаваў суда за ўсе злачынствы бальшавікоў-ленінцаў. У ходзе мітынгу было вырашана вярнуць галоўнаму віноўніку ўсіх народных пакутаў – Ул.Леніну – належныя яму «дары» ў выглядзе пудзілаў НКУСаўца (чэкіста) й вязьня ГУЛАГу.

Дэпутаты Вярхоўнага Савету БССР зьвярнуліся да міліцыі з патрабаваньнем прапусьціць дэлегацыю зь 10 чалавек да помніка, але міліцыя не падпарадкавалася, пасьля чаго некіруемая маса народу прарвала ейныя шэрагі й падыйшла да помніка. Некалькі разоў міліцыя скідала пудзела, але народ патрабаваў яго «ускладаньня». Праз нейкі час падыйшоў да помніка й я, да маіх ног упалі рэшткі пудзіла. Я спакойна ўзяў яго й павесіў на фігуру шахцёра ў пастамэнце помніка, пасьля чаго спусціўся долу да мітынгуючых.

Праз некалькі дзён пасьля мітынгу ЦК КПБ, карыстаючыся сваёй уладаю на сродкі масавае інфармацыі, пачаў шалёную кампанію цкаваньня ўдзельнікаў мітынгу й БНФ.

Са зьместам гэтае кампаніі Вы можаце азнаёміцца зь беларускіх газэтаў за лістапад-сьнежань 1990 г. Галоўны яе сэнс зводзіўся да наступнага:

–усе акцыі, накіраваныя супраць камунізму й КПСС, зьяўляюцца дзеяньнямі, накіраванымі супраць дзяржавы, г.зн. КПСС атаесамляе сябе зь дзяржаваю;

–усе, хто ня згодны зь ідэялёгіяй і палітыкай гэтай партыі – ворагі народу;

–усе, хто й не жадае пакланяцца іх крыважэрнаму правадыру – злачынцы.

У выніку ЦК КПБ адкрыта й цынічна, нават ня лічачы патрэбным схаваць гэта, патрабаваў ад органаў пракуратуры, якія знаходзяцца пад яго ўплывам пачаць расьсьледваньне гэтага інцыдэнту й прыцягнуць да крымінальнае адказнасьці зарваўшыхся антыкамуністаў. Указаньне гэтае было паслухмяна выкананае рэспубліканскай пракуратураю.

Я думаю, паважаныя спадары, што калі Вы палічыце для сябе неабходным, то азнаёміцеся з гэтай справаю падрабязьней.

Галоўная мэта, якую я меў пры напісаньні гэтага ліста, было жаданьне зьвярнуць Вашую ўвагу й увагу Вашага прэзідэнта на перасьледы, што працягваюцца ў БССР і СССР па палітычных матывах за перакананьні, якія не супадаюць зь ідэялёгіяй і палітыкай кіруючае партыі – КПСС (КПБ). Ня маючы вартых аргумэнтаў супраць сваіх палітычных праціўнікаў, камуністы выкарыстоўваюць падпарадкаваны ім рэпрэсіўны апарат органаў КДБ, МУС, Пракуратуры й суда дзеля падаўленьня ўсялякага іншадумства. Падобным чынам абыйшліся й са мною. За дзеяньні, што носяць яўна палітычны характар, мяне спрабуюць прыцягнуць да крымінальнае адказнасьці, схаваць за краты на пяць год па артыкулах 186 (п.3) і 201 (ч.2).

Зараз на падставе аднаго толькі факту, што я адмовіўся даваць паказаньні па сфабрыкаваным супраць мяне абвінавачваньні, мяне зьмясьцілі ў сьледчы ізалятар, пакінуўшы пры гэтым бяз сродкаў для існаваньня дачку (1 год і 3 месяцы) й жонку, якая нідзе не працуе.

Хачу нагадаць Вам, паважаныя спадары, што СССР ратыфікаваў міжнародныя пагадненьні па правох зьняволеных. Таму зьвяртаю Вашую ўвагу на грубейшыя парушэньні гэтых правоў у турме, дзе мяне трымаюць у дадзены момант.

Падкрэсьліваю – людзі, якія тут знаходзяцца, – невінаватыя, суда над імі пакуль яшчэ не было, таму яны павінны карыстацца тымі-ж правамі, што й астатнія грамадяне. На іх цалкам распаўсюджваецца прынцып прэзумпцыі невінаватасьці.

Пералічу сьцісла ўмовы нашага існаваньня: у нашай камэры, разьлічанай на 8 чалавек, знаходзіцца звычайна 15–18 чалавек. Людзі сьпяць проста на бэтоннай падлозе, паветра бракуе, вільготнасьць практычна дасягае 100%, дыхаць няма чым, цела пастаянна пакрытае потам, але прыняць душ можна адзін раз у 10–15 дзён. Унітаз знаходзіцца проста ў камэры й распаўсюджвае невыносны смурод. Са столі капае вада й сыплецца тынкоўка, прагулка замест належных 60 хвілін доўжыцца 15–20. Дворыкі для «выгулу» маленькія, на 15 чалавек памерам 2 на 3 мэтры. Акно зачыненае, і вызначыць, які час сутак, немагчыма.

Мэдычная дапамога практычна адсутнічае. Так, напрыклад, пры паступленьні ў турму, кроў ва ўсіх бярэцца адной іголкаю, якую прапалоскваюць халоднай вадою, і гэта завецца аналізам на СНІД! Стаматалягічная дапамога адна – пры малейшым зубным болі зуб вырываюць. Знаходзячыся ў такіх умовах, падсьледныя ў любы момант могуць захварэць на сухоты. Асабліва мяне ўразіў наступны факт: у нашай камэры ёсьць мужчына сталага веку. Вось ужо колькі дзён ён не прымае ежы й ляжыць нерухома на падлозе пад ложкам, але на ўсе нашыя звароты да адміністрацыі вязьніцы чуем адзін адказ: «Пакуль дыхае, няхай валяецца». Перадача прадуктаў БЯЗЬВІННЫМ людзям дазволена адзін раз у месяц, сувязі са сьветам аніякае.

Усяму міжнароднаму супольніцтву вядома, што галоўнай рысаю нашае дзяржавы ёсьць пагарда да чалавека, але тое, што яна робіць са сваімі грамадзянамі ў сьледчым ізалятары, назваць інакш, як злачынства супраць чалавечнасьці, нельга, а многія ўтрымліваюцца тут па некалькі год.

Мяркую, не адзін чалавек добрае волі, тым болей дыпляматычныя прадстаўнікі дэмакратычных дзяржаваў і міжнародныя праваахоўныя рухі ня маюць маральнага права маўчаць, калі роўныя ім перад Богам людзі ўтрымліваюцца ў падобных умовах.

Паважаныя спадары!

Справа, як Вы разумееце, не ў маім лёсе, я гатовы несьці свой крыж да канца. Адзіная мэта, якой я-бы хацеў дасягнуць, зводзіцца да наступнага: давесьці да Вас і міжнароднае грамадзкае думкі інфармацыю пра тое, што ўсе словы камуністычнага кіраўніцтва пра дэмакратызацыю й гуманізацыю палітычнае сістэмы – міф. Міф, неабходны для атрыманьня фінансавых і маральных крэдытаў на Захадзе з мэтаю ўратаваньня свае ўлады й далейшага зьдзеку над сваім народам.

Але гэтая дапамога можа стацца кіем з двума канцамі. Ваенная дыктатура можа ў любы момант накіраваць сваю зброю супраць сусьветнае дэмакратыі. Я не адкрываю ісьціну, але прашу яшчэ раз падумаць пра гэта.

Паважаныя спадары!

Я цудоўна разумею, што Вы ня ў стане рэальна дапамагчы ўсім, хто да Вас зьвяртаецца, але калі Вы палічыце патрэбным і магчымым прыслухацца да маіх словаў і па магчымасьці маральна мяне падтрымаеце я буду Вам шчыра ўдзячны.

З глыбокай павагаю,

Валеры Сядоў.

12 траўня 1991 г.

г. Менск,
вул. Валадарскага, 2
УЖ15/ИЗ1

ПРОКУРАТУРА
БЕЛОРУССКОЙ ССР

Редактору газеты
«Навіны БНФ «Адраджэньне»
Суше А.М.

На ваше личное поручительство и поручительство коллектива редакции от 20.05.91г. сообщаю, что мера пресечения в отношении гр.Седова В.В. избрана исходя из тяжести совершённых им преступлений, с учётом его личности и поведения. Оснований для изменения меры пресечения Седову В.В. не имеется.

Руководитель следственной группы
начальник следственной части прокуратуры БССР
старший советник юстиции

В.В.Соболев

P.S. Як паведаміла Надзея Дударава, адвакат В. Сядова, у сьледчым ізалятары ён ужо другі тыдзень трымае палітычную галадоўку.

ЭКСПЭРЫМЕНТ



СПЭЦПРЫЁМНІК: По рублю за суткі

«Беспредел» парушэньня правоў чалавека, прыніжэньня чалавечае годнасьці, які пануе ў савецкай пэнтэнцыярнай сістэме, добра вядомы, але па-сапраўднаму ацаніць гэта можна толькі асабіста трапіўшы ў сфэру яе ўплыву. Прапануем вам нататкі Андрэя Рамашэўскага, які быў арыштаваны за пікетаваньне Пракуратуры БССР з патрабаваньнем вызваленьня Валерыя Седова.

22 траўня 1991 г. за пікетаваньне будынку пракуратуры з патрабаваньнем вызваленьня Валерыя Сядова я быў затрыманы работнікамі РАУС Цэнтральнага раёну.

У пастарунку пасьля высьвятленьня мае асобы й складаньня пратаколу аб затрыманьні з паказаньнямі двух ілжэсьведкаў (супрацоўнікаў міліцыі, якія сьцьвярджалі, што я «перашкаджаў праходу супрацоўнікаў пракуратуры й наведвальнікаў») пачаўся мой першы ператрус (вобыск). У мяне адабралі кайстру, матузкі, пашпарт, грошы, гадзіньнік і нават акуляры.

Затым я быў зьмешчаны ў камэру папярэдняга зьняволеньня – пакой памерам прыблізна 2 на 4 мэтры. Пад стольлю круглыя суткі гарэла даволі яркая лямпа, а мацаванае салідными кратамі незашклёнае акно выходзіла ў дворык РАУС. Зразумела, што на голых дошках пры вулічнай тэмпэратуры й амаль дзённым сьвятле выспацца немагчыма. Але горш за фізічныя нягоды была поўная няпэўнасьць становішча: я не арыентаваўся ў часе, ня ведаў, колькі чакаць суда й г.д.

Пасьля бессоннае ночы шчыра ўзрадаваўся першаму жывому чалавеку – міліцыянту. Мне вярнулі усё адабранае, пасадзілі ў машыну й пад канвоем адвезьлі ў суд.

Суд, які разглядае адміністратыўныя справы, складаецца з аднаго чалавека. У невялічкім габінэце – судзьдзя й два міліцыянты-ілжэсьведкі. Адваката няма.

На маё пытаньне: ці магу я быць прыцягнуты да адказнасьці за пікет – дзеяньне, што ня мае юрыдычнага азначэньня, – адказалі, што пастановаю Вярхоўнага суда пікет атаесамляецца зь мітынгам, таму й артыкул на яго такі самы. Дыялёг прыкладна такі:

–Што-ж такое пікет?

–Якая табе розьніца! Бачыш – напісана: прыроўнены да мітынгу.

–А можа я не пікетаваў, а проста з плякатам стаяў?

–Паўтараю: пікет прыроўнены да мітынгу.

Яны не палічылі патрэбным зачытаць нейкі абвінаваўчы вырок, але кажуць, што, паколькі штрафаў я плаціць не намераны (а я абяцаў заплаціць), давядзецца мне адпачыць трое сутак. Вырок канчатковы й абскарджаньню не падлягае.

–Выведзіце грамадзяніна.

Міліцыянты адвозяць мяне ў спэцпрыёмнік-разьмеркавальнік – мейсца, дзе адседжваюць тэрміны да 15 сутак. Шмон на ўваходзе ў спэцпрыёмнік той самы, што ў РАУСе, праўда, пакідаюць акуляры. Пасьля шмону без аніякіх тлумачэньняў мяне вядуць па турэмным калідоры й зьмяшчаюць у камэру №1, як высьвятляецца – «адстойнік». Там ужо сядзяць трое, яны шчыра спачуваюць мне й ня могуць уцяміць, за што мяне пасадзілі – няўжо простае стаяньне з плякатам можна параўнаць з пьянай бойкаю...

Вечарам, калі мінула больш сутак з моманту затрыманьня, адчыняецца кармушка, і нам даюць вячэру. Клясічная турэмная баланда, ячная каша на вадзе бяз масла й цёмная цёплая вадкасьць, што завецца гарбатаю. Незадаволены мэню, я прымаю рашэньне трымаць галадоўку, што сустракае гарачую падтрымку маіх сукамэрнікаў: яны атрымліваюць невялічкі дадатак да свае пайкі. Неўзабаве пасьля падачы ежы нас рассаджваюць па розных камэрах. Мяне, на ўсеагульнае зьдзіўленьне, садзяць у камэру №10. Так званая камэра «бяз вываду». Вязьні зь іншых камэраў прымусова працуюць на трактарным заводзе й маюць звычайнае кармленьне. З камэры «бяз вываду» можна выйсьці толькі тады, калі скончыцца ўвесь тэрмін. Пайка ў ёй – паўбохана хлеба на суткі й вада з пад крана.

...У камэры скрозь суцэльную заслону тытунёвага дыму бачу людзей, якія гуляюць у карты. Мой прыход сустракаецца зь відавочным ажыўленьнем. Мяне распытваюць, прапануюць пад'есьці, запаліць. Народ даволі прыязны. Паводле складу злачынства – «кухонныя байцы» й бомжы. Усе, апроч аднаго малдаўскага ўкраінца, кіроўцы-дальнабойшчыка, – беларусы.

Усё жыцьцё ў камэры праходзіць, у асноўным, на нарах. На іх сьпяць, ядуць, гуляюць у карты, шпацыруюць туды-сюды: вольнае падлогі амаль няма. Апроч нараў у камэры ёсьць унітаз і вадаправод.

Расклад дня даволі просты. Раніца. Прачынаемся ад холаду (голыя дошкі, укрыцца няма чым, акно амаль не зачыняецца). Чакаем сьнеданьня. Пошукі цыгарэтаў. Гэта адна з важнейшых праблемаў: перадачы ў спэцпрыёмнік афіцыйна забароненыя, самі сядзім бяз вываду з камэры. Ня стану выдаваць сакрэтаў, як нам удавалася атрымаць колькі папіросаў ці хаця-б жменю бычкоў, адзначу, што гэта галоўная падзея дня. Калі здараецца гэты цуд, пачынаецца гульня ў карты й чытаньне абрыўкаў старых газэтаў, што невядома як і калі трапілі ў камэру. Абед. Ізноў пошукі нікаціну. Ізноў карты. Асабліва цяжка звыкнуцца з поўнай адсутнасьцю часу. Арыентавацца можна толькі па ўсходзе й заходзе сонца й па кармёжцы, якая, праўда, даецца нерэгулярна..

На сканчэньне хачу адзначыць, што трохсуткавы «адпачынак» абышоўся мне ўсяго ў тры рублі. Кліентам спэцпрыёмніку даводзіцца плаціць «за паслугі» па рублю ў суткі. Так што нават за знаходжаньне за кратамі трэба разьлічвацца.

Андрэй РАМАШЭЎСКІ

Навіны
5 ліпеня, 4'1991

Рэдактар Алесь Суша
Нумар падрыхтавалі: Кастусь Вашчанка, Кастусь Войтка, Алена Галаўчак, Павел Данейка, Юры Дракахруст, Лілія Карабко, Аляксандар Лазоўскі, Ірына Лазоўская (нам. рэдактара), Уладзімір Панада, Юры Рагуля, Андрэй Рамашэўскі, Павел Тушынскі.
Заснавальнік Зянон Пазьняк. Ліцэнзія №67. Меркаваньне аўтараў публікаваных матэр'ялаў не абавязкова супадае зь меркаваньнем рэдакцыі й кіраўніцтва БНФ. Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе й не вяртае.
Адрас рэдакцыі: 220050, Менск, вул.К.Маркса, 25-79. Тэл. 27-06-04.

Типография. г. Орша, ул. Минская, 3. Сп. печати офсетный. Объем 2 п. л. Тираж 13 тыс. Зак. 2990.